

פרק ב'

התוצר והביקושים

1. קווי ההתפתחות העיקריים

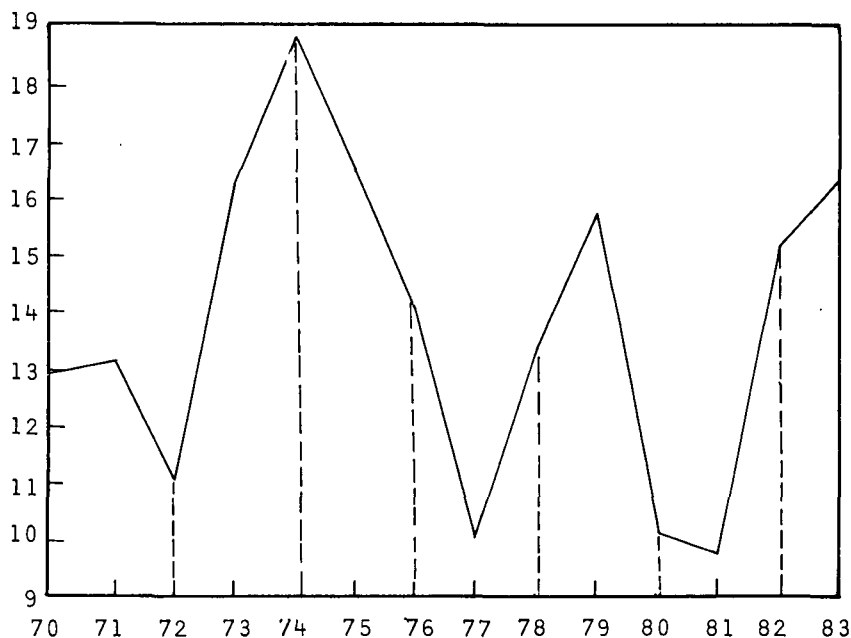
בשנת 1983 נמשך הגידול המהיר בביקושים המקומיים¹, ושיעורו היה 6.3 אחוזים. גידול הביקושים המקומיים המופנים לסקטור העסקי² היה מהיר עוד יותר — 8.8 אחוזים — בדומה לשיעור גידולם הממוצע בשנתיים הקודמות. העלייה הרבה בביקושים המקומיים, ובעיקר בביקושי הסקטור העסקי, התרכזה בשלושת הרבעים הראשונים של השנה (ראה לוח ב'-א'), ואילו ברבע האחרון פחתו ביקושים אלו. לפיכך התרכזה גם עליית התוצר השנה בשלושת

דיאגרמה ב'-1

עודף היבוא האזרחי¹ כאחוז מכלל המקורות לשימוש מקומי, 1970 עד 1983

(ללא יבוא ביטחוני ישיר — אחוזים, מחירים שוטפים)

אחוזים

(1) סחורות, שירותים ותמורה לגורמי יצור.

¹ צריכה פרטית + צריכה ציבורית, ללא יבוא ביטחוני ישיר + השקעה גולמית מקומית.

² סך השימושים המקומיים. בניכוי הרכיבים הבאים: יבוא ביטחוני ישיר, תוצר שירותים ציבוריים, שירותי דיור וקופים והשקעות במלאי.

לוח ב'1
המקורות והשימושים, 1981 עד 1983

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת											
הערך במחירים שוטפים			בכמות						במחיר		
1981	1982	1983	1972	1979	1980	1981	1982	1983	ממוצע		
									— 1969	— 1974	
1981	1982	1983	1972	1979	1980	1981	1982	1983	1981	1982	1983
(מיליוני שקלים)						(אחוזים)					
249,306	557,613	1,414,019	11.0	3.5	3.1	2.8	1.0	1.8	126.0	121.3	149.0
160,306	345,319	832,353	11.3	2.1	- 6.4	10.1	4.1	5.6	117.7	107.0	128.2
132,128	303,175	759,354	10.7	4.5	- 10.7	8.1	11.1	10.7	115.9	106.5	126.3
409,612	902,932	2,246,372	11.1	3.0	- 0.5	5.6	2.3	3.4	122.7	115.6	140.6
152,680	352,930	919,040	7.3	5.6	- 2.9	10.9	7.2	7.0	118.1	115.6	143.3
91,419	190,553	451,286	10.6	- 2.1	9.1	6.4	- 6.4	- 4.2	131.6	122.6	147.3
63,241	148,409	378,287	8.8	1.1	3.5	0.8	4.8	4.8	134.0	124.0	143.3
51,996	131,147	325,949	18.5	- 0.9	- 15.2	- 7.1	14.6	5.9	130.7	120.1	134.6
57,219	131,369	335,801	19.4	- 1.5	- 9.8	4.0	4.6	9.7	129.8	119.5	133.1
34,377	83,325	232,557	10.1	1.1	- 17.8	5.5	9.8	19.2	127.6	120.7	134.2
267,917	632,486	1,623,276	10.3	3.0	- 4.5	4.7	8.1	6.3	124.1	118.5	141.4
113,517	228,302	550,097	13.6	7.2	6.3	4.4	- 3.2	2.2	118.6	107.8	135.7
381,434	860,788	2,173,373	10.9	3.9	- 1.7	4.6	4.6	5.2	122.4	115.7	140.0
409,612	902,932	2,246,372	11.1	3.0	- 0.5	5.6	2.3	3.4	122.7	115.6	140.6
7,701	21,116	54,325	11.1	5.5	12.2	- 23.9	43.8	12.2	115.6	90.7	129.2
241,605	536,497	1,359,694	11.1	3.5	2.8	4.0	- 0.4	1.3	126.4	122.9	150.1
173,947	387,658	980,052	12.5	3.1	3.5	3.1	- 0.1	2.1	120.2	123.0	147.5

(1) היבוא על בסיס סיי"פ והוא אינו כולל תשלומים לגורמי ייצור בחו"ל ותשלומי ריבית של הסקטור הציבורי.

(2) היצוא על בסיס פו"ב והוא אינו כולל תקבולים מגורמי ייצור בחו"ל ותקבולי ריבית של הסקטור הציבורי.

(3) תוצר מקומי גולמי למעט התוצר של שירותים ציבוריים ומלאי ולמעט תוצר של שירותי דיור.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב' - א'
המקורות והשימושים בשנת 1983 לפי פירוט של תת-תקופות

העלייה או הירידה (—) הכמותית לעומת התקופה המקבילה אשתקד			
כל השנה	אוקטובר עד דצמבר	ינואר עד ספטמבר	
(אחוזים)			
המקורות			
1.8	3.5 — ¹	3.8	תוצר מקומי גולמי
10.7	13.2	9.8	יבוא אזרחי של סחורות ושירותים
השימושים			
7.0	0.4 —	9.6	צריכה פרטית
4.8	1.8	5.9	צריכה ציבורית למעט יבוא ביטחוני
5.9	2.5	7.2	השקעה גולמית מקומית
6.3	0.7	8.3	שימושים מקומיים למעט יבוא ביטחוני
2.2	7.2	0.4	ערך היצוא בשוק המקומי
5.2	2.6	6.1	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני

-0.1	1.8	-0.8	תוצר שירותים ציבוריים
2.1	5.7 — ¹	5.1	תוצר מקומי גולמי של הסקטור העסקי (למעט תוצר שירותי דיור)
8.8	0.0 —	11.9	שימושים מקומיים עסקיים

(1) הירידה בתוצר ברביע האחרון היא כנראה מוגזמת. בשל הערכת חסר של היקף העלייה במלאי. מאחר שכיבוא היתה עלייה רבה. שנועדה למלאי — הערכת חסר של העלייה במלאי כתבטא בהקטנת התוצר הנגזר.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הרביעים הראשונים. זו הסתכמה בשיעור של כ-3.8 אחוזים לעומת התקופה המקבילה אשתקד — קצב העולה במקצת על זה של 1982 (אחוז אחד) וקרוב לשיעור הגידול הממוצע בשנים 1976 עד 1981 (כ-3 אחוזים). מאחר שכרביע האחרון של שנת 1983 היתה ירידה בתוצר³ (לעומת התקופה המקבילה אשתקד), הסתכם שיעור גידולו השנתי הממוצע בכ-1.8 אחוזים בלבד. (על פי הערכת התוצר מצד ענפי המשק, היה הגידול השנתי גבוה יותר — כ-3.5 אחוזים.)

גם השנה היה גידולו הכמותי של עודף היבוא האזרחי מהיר מזה של השימושים המקומיים (ללא יבוא ביטחוני ישיר). מכאן, שתהליך ההסטה (נטו) של הביקושים המקומיים ליבוא נמשך, והתבטא בעלייה נוספת של משקל עודף היבוא האזרחי בכלל השימושים המקומיים, במחירים

³ ראה לוח ב' - א' ואת ההערה בו.

שוטפים: משקל זה הגיע השנה ל-16.2 אחוזים, לאחר כ-15.2 אחוזים ב-1982 וכ-12.3 אחוזים בממוצע לשנים 1978 עד 1981. במחירים קבועים של 1980 היתה העלייה מהירה עוד יותר — 21.6 אחוזים בשנת 1983 לעומת 17.7 אחוזים בשנת 1982 וכ-13 אחוזים בממוצע בשנים 1978 עד 1981.

ההתפתחויות הכלכליות כתשעת החודשים הראשונים של 1983 הושפעו מצעדי המדיניות שנקטה הממשלה בקשת של תחומים: הגדלת הצריכה הציבורית המקומית, הגדלת שיעור המסים והאטה בפיחות שער החליפין, שגרמה ייסוף ריאלי בשער החליפין עד אמצע השנה. השפעתם הכוללת של צעדים אלו היתה הגדלת הביקושים המקומיים. ברביע האחרון של השנה חלה במדיניות הממשלה תפנית, שתרמה להורדת הביקושים המקומיים.

לייסוף הריאלי המתמשך והמשמעותי של השקל עד אמצע השנה — על רקע ההרעה הרבה במאזן התשלומים — ולגידול המשמעותי בהוצאה הציבורית המקומית היו שתי השלכות עיקריות על ציפיות הציבור, שפעלו להגברת הביקושים המקומיים ולהפניית חלק גדול מהם ליבוא:

(א) התחזוקה הציפיות לשינוי מדיניות שער החליפין — ובכלל זה פיתוח חד-פעמי גדול — ואולי אף להגדלת שיעורי המסים על היבוא, בעיקר על מוצרים בני-קיימא⁴. ציפיות אלו עודדו את הציבור לרכישה ספקולטיבית של מוצרי יבוא.

(ב) בעקבות ההרעה המתמשכת במאזן התשלומים, גברה הערכת הציבור, שחייב לבוא מפנה במדיניות. התעורר החשש, כי במסגרת מדיניות כוללת ייפגעו גם הנכסים הפיננסיים. חששות אלו פעלו לצמצום הנכסים הפיננסיים של הסקטור הפרטי (משקי בית וחברות) ולהפנייתם לרכישת נכסים פיסיים.

זאת ועוד: הגידול הרב במשקלם של הנכסים הפיננסיים ברכוש הציבור (במיוחד בשנים האחרונות) ורמת הנזילות הגבוהה של הנכסים הללו איפשרו הפניית משאבים להגדלת הביקוש המקומי, מעל ומעבר לגידול הריאלי בהכנסה הפנויה השוטפת; כך ירד שיעור החיסכון השוטף, לאחר ירידה רבה כבר בשנת 1982. (ירידת שיעור החיסכון בשנת 1982 שיקפה בעיקר התאמה בפיגור של התצרוכת לגידול הרב בהכנסה הפנויה הריאלית בשנת 1981 וכן את העלייה הניכרת בערך השוק של הנכסים הנזילים, לרבות המניות הבנקאיות).

שיעור החיסכון הפרטי הגולמי, מכל המקורות, ירד אפוא ירידה תלולה — משיעור ממוצע של כ-31 אחוזים בשנים 1978 עד 1981 ל-28 אחוזים ב-1982 ול-22 אחוזים ב-1983. זוהי בעצם חזרה לרמה הממוצעת ששררה במחצית הראשונה של שנות השישים, והיא מצביעה, כנראה, על שינוי מגמה⁵. (ראה דיאגרמות ב'2 וב'3).

ההשפעות הישירות של הסקטור הציבורי על הביקושים המקומיים היו:

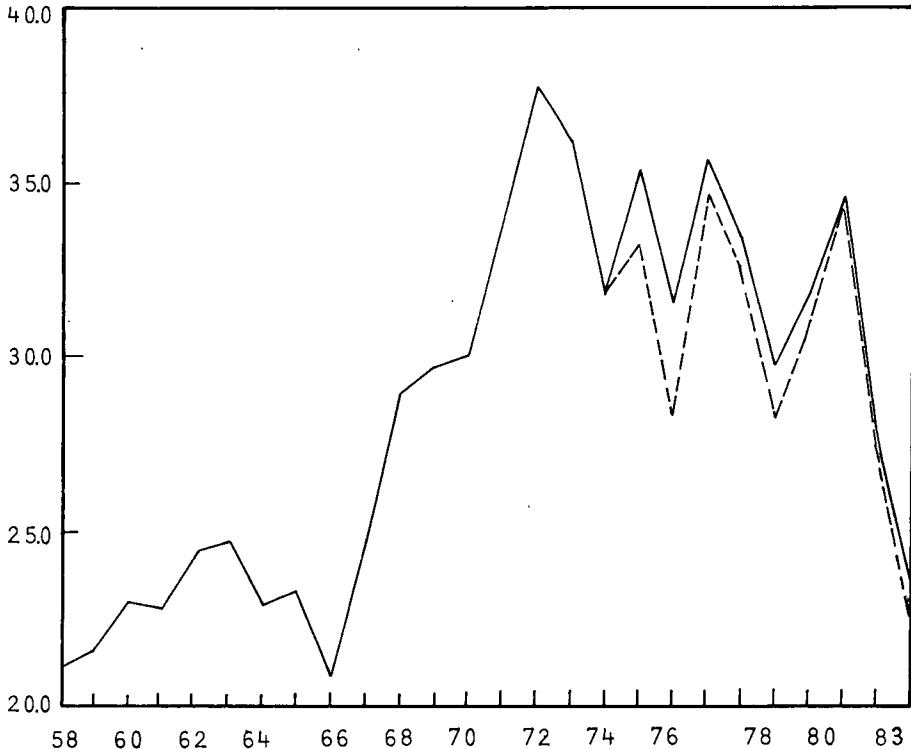
הצריכה הציבורית המקומית עלתה השנה בכ-5 אחוזים, לאחר עלייה דומה בשנת 1982 (המבטאת בעיקר גידול בקניות מערכת הביטחון מאז מלחמת לבנון). גם השקעות הסקטור הציבורי בענפי משק ללא מלכ"ר גדלו מאוד — 13 אחוזים בשנת 1983 — לאחר גידול של כ-9 אחוזים בשנת 1982.

⁴ ואכן באפריל הועלו שיעורי מס שונים על היבוא, ביוני הוחלה חובת הפקדה כשיעור של 15 אחוזים על מוצרי יבוא שונים, ובאוגוסט הועלו שיעורי מס הקנייה על מוצרים שונים, בעיקר מיבוא (ראה פרק ה'). הסקטור הציבורי.

⁵ ייתכן שהתנודות החריפות, שחלו בשיעורי המיסוי ובשיעורי הסכסוד של מוצרי היסוד בשנים האחרונות, החלישו את הקשר בין ההכנסה הפנויה לצריכה הפרטית. הדבר יתבטא בתנודות בשיעור החיסכון השוטף, אך לא דווקא במגמת שיעור החיסכון.

דיאגרמה ב'2
שיעור החיסכון הפרטי מההכנסה הפנויה¹, 1958 עד 1983

אחוזים

(1) הקו החלק מייצג את שיעור החיסכון מההכנסה הגולמית הפנויה מכל המקורות למעט מילות חובה נטו. הקו השבור (החל בשנת 1974) מייצג חישוב אלטרנטיבי, שהחסרנו בו מההכנסה את רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי והוספנו תשלומים בגין סכסוד אשראי.

לעומת זאת ירדו ההשקעות בדירור שביזמת הסקטור הציבורי ירידה משמעותית בשנתיים האחרונות — 19 אחוזים ב־1983 ו־22 אחוזים ב־1982 — אך בהעדר נתון על ההכנסות ממכירת דירות, אין אנו יודעים בבירור את היקף ההשפעה המצמצמת של השקעות אלו על הביקושים⁶.

ההכנסות ברוטו ממסים עלו ריאלית בכ־15 אחוזים בשנת 1982 ובכ־7 אחוזים ב־1983. במקביל ירד סך ההוצאה על תמיכות (לייצור המקומי וליצוא) ועל תשלומי העברה נטו לציבור ירידה ריאלית של כ־4 אחוזים בשנת 1982 ובכ־2 אחוזים בשנת 1983. בסיכום — בספיגה נטו של הסקטור הציבורי (הכנסות ברוטו פחות תמיכות ותשלומי העברה) היתה עלייה ריאלית רבה בשנתיים האחרונות — 65 אחוזים בשנת 1982 וכ־21 אחוזים בשנת 1983 (לאחר ירידה ריאלית בשיעור של כ־32 אחוזים בשנת 1981).

⁶ ייתכן, כי בשנה שבה שורר בענף הדירור שפל מצד הביקוש. כפי שהיה בשנת 1983, היקף הירידה הריאלית בהכנסות הסקטור הציבורי ממכירת דירות יהיה רב יותר מאשר בהשקעותיו בדירור — ולכן, במדידה מלאה (כלומר הוצאות פחות הכנסות). עשוי להתקבל גידול בעודף הביקוש הנובע מפעילותו של הסקטור בענף הדירור (כלומר: בתקופת שפל נאלצת הממשלה לממן את הגידול במלאי הדירות הבלתי מכורות).

לגידול הרב בספיגה נטו מהציבור היתה השפעה מצמצמת על ביקוש הסקטור הפרטי. השפעתה נופלת מזו של הצריכה וההשקעה הציבורית, מאחר שהיא פועלת על הביקושים המקומיים בעקיפין – דרך צמצום ההכנסה הפנויה הריאלית של הסקטור הפרטי – ולפיכך תלויה בנטייתם השולית של הפרטים להוציא ובשינויים החלים בה בטווח הקצר, בעקבות תנודות בשיעורי המיסוי.

הממשלה השפיעה ישירות על הביקושים המקומיים, באמצעות הגדלת הצריכה הציבורית המקומית והשקעותיה בנכסים קבועים. בעקיפין השפיעה הממשלה על הביקוש של הסקטור הפרטי למוצרי צריכה ולנכסי השקעה – באמצעות העלאת המסים, מחד גיסא, והאטת הפיחות מאידך; אולם יש לציין, כי השפעות הייסוף הריאלי וכן הציפיות לפיחות של שער החליפין, שנוצרו בעקבותיהן, היו חזקות יותר מהשפעת הגידול בשיעורי המסים, ולפיכך גדלו מאוד גם ביקושי הסקטור הפרטי.

הגידול המהיר בשימושים המקומיים (ללא יבוא ביטחוני ישיר) בשנת 1983 משקף עלייה מהירה בכל אחד מהרכיבים בהשוואה לגידולם הרב שנתי הממוצע: בצריכה הפרטית 7 אחוזים, בצריכה הציבורית המקומית 5 אחוזים, ובהשקעות בנכסים קבועים 10 אחוזים. (ראה לוח ב' 1.). שיעור הגידול של התוצר העסקי הוחש השנה, למרות המשך תהליך ההסטה של הביקושים המקומיים ליבוא. זוהי תוצאה משילוב של שני גורמים:

(א) האצת קצב הגידול בביקושים המקומיים העסקיים, בשלושת הרבעים הראשונים של השנה (ראה לוח ב' 1א'); אמנם חלק ניכר מהם הופנה ישירות ליבוא, אך חלקם הנותר הספיק כדי להביא להתאוששות בפעילות המקומית. ייתכן, שהגברת ההגנה על תוצרת הארץ באמצעות צעדים מינהליים להגבלת היבוא בכמה מגזרים (במסגרת החוק למניעת היצף) סייעה לבלימת הסטה עקיפה של הייצור המקומי ליבוא, בטווח הקצר. שיטה זו להגנה על תוצרת הארץ אינה רצויה, כי היא עלולה לגרום עיוותים בהקצאת המקורות.

(ב) ההתאוששות המתונה ביצוא, בעיקר ברביע האחרון של השנה, לאחר ירידתו בשנה הקודמת: לשינוי המגמה היתה השפעה של ממש על שיעור השינוי בתוצר.

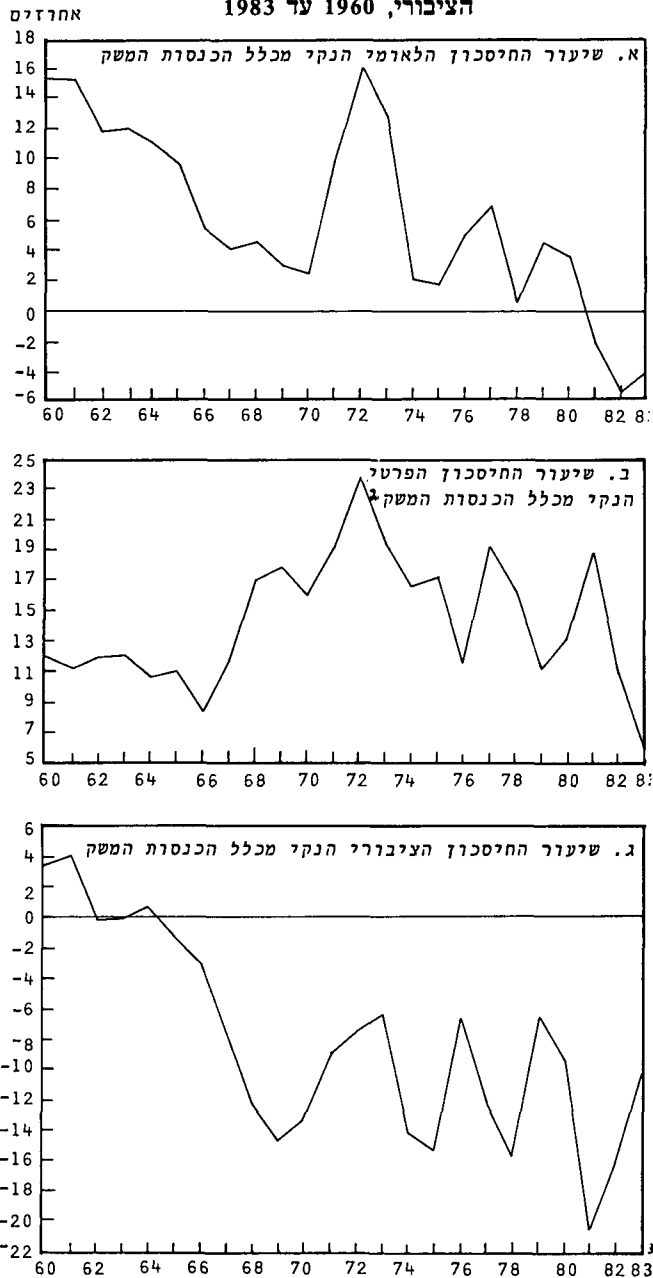
המשך התהליך של הסטת הביקושים המקומיים ליבוא הוא, כאמור, תוצאה מירידה מתמשכת במחיר היחסי של היבוא ומציפיות לשינוי במגמה זו. המחיר היחסי של היבוא (ביחס למחיר השימושים המקומיים) ירד בשנים 1981 עד 1983 בשיעור מצטבר של כ-15 אחוזים; היצוא אמנם טרם חזר לרמה של שנת 1981, אך היתה בו עלייה, שמיתנה את העלייה במשקל עודף היבוא האזרחי בכלל השימושים המקומיים. העלייה ביצוא משקפת בעיקר התאוששות מסוימת בסחר העולמי, וכן התאוששות מהשפעתה השלילית של מלחמת לבנון בשנת 1982 (בעיקר על ענף התיירות והתעופה). המחיר היחסי של היצוא (למעט יהלומים), ירד גם השנה, אם כי ירידתו נמתנה לעומת אשתקד (0.5 – לעומת 2 – אחוזים, בהתאמה). ההשפעה המשולבת של התאוששות הביקוש העולמי וירידת המחיר היחסי של היצוא התבטאה בגידול מתון של היצוא. ירידת המחיר היחסי השנה (0.5 אחוזים) מורכבת מירידה גדולה יותר בתשעה החודשים הראשונים של 1983 ומעלייה ברביע האחרון.

באוקטובר 1983 בוצעה תפנית חדה במדיניות הכלכלית של הממשלה: השקל פוחת בשיעור של 23 אחוזים, הסובסידיות למוצרי היסוד צומצמו במדה רבה, והוחלט על קיצוץ בצריכה הציבורית. עיתוי המפנה במדיניות הושפע מההתפתחויות החריגות בשוק ההון. הפסקת ויסותן של המניות הבנקאיות גרמה לירידה חריפה בערכן. אמצעי המדיניות שצוינו לעיל גרמו להאצה משמעותית בשיעור האינפלציה ולשחיקה רבה בשכר הריאלי⁷. הצמצום הריאלי בהכנסות

⁷ התפתחות האינפלציה ברביע האחרון מוסברת בפירוט בפרק ג', "המחירים".

דיאגרמה ב' 3

שיעור החיסכון הלאומי הנקי מכלל הכנסות המשק והתחלקותו בין הסקטור הפרטי לסקטור הציבורי, 1960 עד 1983

- (1) תוצר + העברות חד-צדדיות מחו"ל.
- (2) המסים על היבוא והתמיכות ליצוא בהתאם להגדרות התשכונאות הלאומית נכללו כספיגה והזרמה (בהתאמה) של חשבון סחורות ושירותים במאזן התשלומים, ולכן הם לא נכללו בהכנסות הסקטור הציבורי נטו. בחישוב החיסכון של הסקטור הציבורי.
- (3) חלק מהעלייה בשיעור החיסכון של הסקטור הציבורי בשנת 1983 מוסבר בהקדמת קבלתו של המענק לסיוע כלכלי ממשלת ארה"ב על חשבון שנת התקציב 1983/84 והכללתו בשנה הקלנדרית 1983.

השוטפות וכן כרכוש ובאשראי והירידה בנוזילות המניות הבנקאיות פעלו מיד לירידת הביקושים, ומכאן — להאטת הפעילות המקומית כרביע האחרון של השנה.

אחת מבעיות היסוד של המשק בעשור האחרון היא קצב הצמיחה האיטי שלו — כ־1.2 אחוזים בתוצר לנפש מ־1975 עד 1983, בהשוואה ל־5.8 אחוזים בשנים 1961 עד 1972. ללא פתרון בעיה זו, אי אפשר לצמצם בהדרגה את קצב הגידול בחוב החיצוני תוך המשך גידול מתון בצריכה הפרטית לנפש. (בשלב מסוים רצוי לצמצם אף את החוב עצמו). לכן, כדי להבטיח עלייה בשיעור הצמיחה של המשק בעתיד, בלי להגדיל במקביל את משקל החוב החיצוני בתוצר, שהוא כבר עתה גבוה יחסית — יש לשחרר מקורות עצמיים, שיהיה ניתן להפנותם להשקעה. במלים אחרות: על המשק להגדיל את שיעור החיסכון הלאומי הנקי, כתנאי ראשון להחשת צמיחתו בעתיד. ההתפתחויות בשלוש השנים האחרונות פוגעות מאוד באפשרויות הצמיחה של המשק.

שיעור החיסכון הלאומי הנקי⁸ ירד ירידה תלולה משנת 1981: באותה שנה הוא הפך שלילי, (1.9 —) אחוזים, בשנת 1982 הוא ירד ל־(5.3 —) אחוזים ובשנת 1983 התייצב ברמה של (4.0 —) אחוזים. (ראה דיאגרמה ב־3.). ראוי לזכור, כי בכל אחת משנות השישים והשבעים היה שיעור החיסכון הלאומי הנקי חיובי, ובתקופה שלאחר מלחמת יום־הכפורים (1974 עד 1980) הגיע, בממוצע שנתי, לכ־4.5 אחוזים.

ייתכן, כי לירידת שיעור החיסכון הפרטי פעל גם (נוסף על הגורמים שהוזכרו לעיל), שיעור התשואה הריאלי הנמוך יחסית על ההשקעות הפיננסיות ארוכות הטווח. כך, למשל, הפסד הצמדה של חודש אחרון בתכניות חיסכון ארוכות טווח — בתנאי האינפלציה המהירה השוררים במשק — גרם לעתים למשקיע להפסיד את כל התשואה הריאלית המצטברת של השקעתו, ופגע באמינותן של ההבטחות בדבר תשואה ריאלית לחיסכון ארוך טווח. כדי לחדש את האמון בחיסכון כזה, הובטח כי תשואתן הריאלית של תכניות החיסכון החדשות תישמר, ואף תגדל. האמור לעיל מבליט את הצורך הדחוף בהגדלת החיסכון של הסקטור הציבורי באמצעות קיצוץ בהוצאותיו השוטפות. ניסיון להגדיל את החיסכון הציבורי באמצעות הגדלת שיעורי המסים (שהם כבר עתה גבוהים למדי) עלול להזיק יותר משיועיל, כי ייתכן, שיפגע בחיסכון הפרטי. (דיון בנושא המסים ראה בפרק ב' של דו"ח בנק ישראל לשנת 1982.)

2. התוצר

בשלושת הרבעים הראשונים של שנת 1983 עלה התוצר העסקי כ־5.1 אחוזים — שיעור גידול מהיר מהממוצע בשנים האחרונות — וגידולו המהיר התבטא גם בגידול בפריון. כרביע האחרון של השנה היתה ירידה משמעותית בפעילות (לעומת התקופה המקבילה אשתקד), והיא לא התבטאה עדיין בתשומת העבודה בסקטור העסקי. בבחינה רב־שנתית — לוח ב־2 מראה, כי שיעור הגידול בפריון בשנים 1976 עד 1983 היה נמוך ביותר בהשוואה לתקופות קודמות, אך יציב על פני התקופה. (שיעורו בשנים 1981 עד 1983 דמה לזה של השנים 1976 עד 1983.)

⁸ שיעור החיסכון הלאומי הנקי הוגדר כדלקמן:

סך התוצר הלאומי הנקי וההעברות החד־צדדיות מחו"ל, בניכוי: הצריכה הפרטית, הצריכה הציבורית ותשלומי ריבית נטו לחו"ל של הסקטור הציבורי — חלקי סך התוצר הלאומי הנקי וההעברות החד־צדדיות מחו"ל. ההעברות החד־צדדיות מחו"ל ותשלומי הריבית נטו לחו"ל של הסקטור הציבורי מובאים כמובנים שקליים. לאחר הכפלתם בשער החליפין האפקטיבי של היצוא.

לוח ב'־2
התפתחות התוצר העסקי והפריזון, 1961 עד 1983
(ממוצעים רב־שנתיים, אחוזי שינוי כמותיים)

תת־תקופות									
1983					1981	1976	1973	1961	
ינואר עד ספטמבר	סך הכול	1982	1981	1983	עד 1983	עד 1983	עד 1975	עד 1972	
התוצר									
5.1	2.1	— 0.1	3.1	¹ 2.7	¹ 2.7	3.5	10.4		חשבונאית לאומית
..	4.6	2.4	4.1	3.7	3.4	3.5	9.1		ענפי משק
3.1	3.2	0.2	2.4	2.0	1.6	— 0.4	3.6		תשומת העבודה
מלאי ההון									
..	3.2	2.9	3.0	3.0	4.2	8.2	8.7		א. בהנחה של אורך חיים קבוע
..	2.5	2.5	2.7	2.6	3.9	8.2	9.0		ב. בהנחה של אורך חיים מתקצר בצידוד
פריזון העבודה ²									
1.9	— 1.1	— 0.3	0.7	¹ 0.7	¹ 1.1		6.6		חשבונאות לאומית
..	1.4	2.2	1.7	1.7	1.8	3.9	5.3		ענפי משק
..	— 0.7	2.3	0.3	0.6	2.3	8.6	5.2		מלאי ההון לשעת עבודה (באלטרנטיבה ב' לעיל)
הפריזון הכולל ³									
2.2	— 0.8	— 1.2	0.6	¹ 0.5	¹ 0.2		4.4		חשבונאות לאומית
..	1.7	1.3	1.5	1.5	0.9	0.4	3.2		ענפי משק

- (1) שיעור השינוי ב־1983 חושבה לפי ינואר—ספטמבר לעומת התקופה המקבילה אשחקר.
(2) תוצר לשעת עבודה.
(3) מחושב לפי שיקלול תשומת העבודה ב־0.6 ומלאי ההון ב־0.4. מלאי ההון נלקח בהנחה של אורך חיים מתקצר. כפי שניתן לראות, ההבדל בין שתי ההנחות האלטרנטיביות לצורך חישוב הפריזון הוא שולי.

שיעור הגידול בתוצר לשעת עבודה בשנים 1981 עד 1983 היה 1.7 אחוזים בממוצע (על פי אומדן התוצר מצד ענפי המשק). בהשוואה לכ־2.1 אחוזים בממוצע בשנים 1976 עד 1978. (ראה דיאגרמה ב'־5.) בין שתי תקופות אלו הייתה האטה גם בשיעור גידולו של מלאי ההון לשעת עבודה.

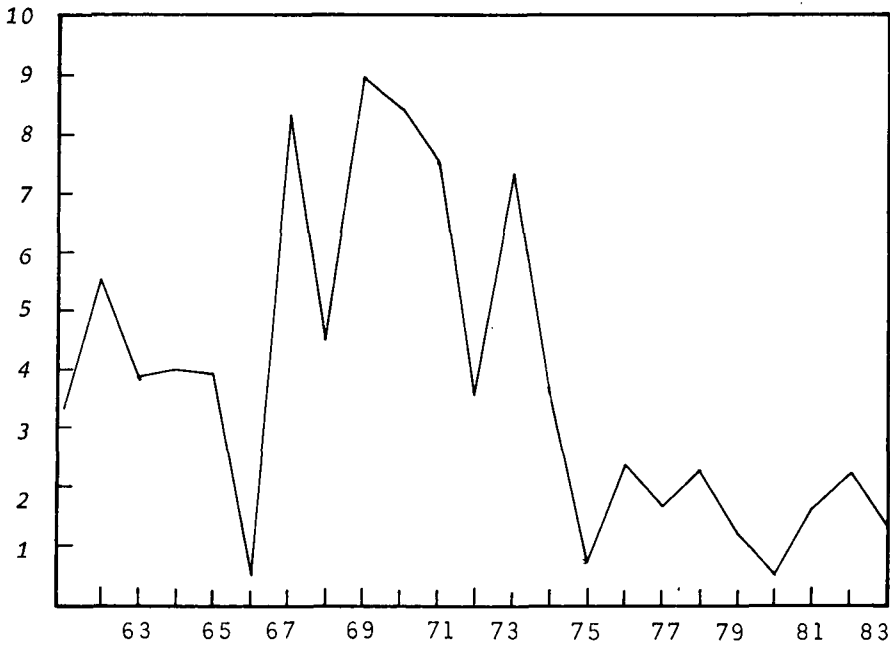
החל משנת 1973 שוררת בסקטור העסקי מגמה רב־שנתית של צמיחה בת כ־3 אחוזים לשנה (בממוצע). בתשעת החודשים הראשונים של השנה היתה הצמיחה מהירה יותר — כ־5 אחוזים. אך שלא כמו בעבר, היא התבססה על גידול מהיר של השימושים המקומיים. ברביע האחרון של

דיאגרמה ב' 4

התוצר העסקי לשעת עבודה (על פי אומדן של ענפי המשק), 1961 עד 1983

אחוזים

(שיעורי שינוי כמותיים)

לוח ב' 3

התוצר הנובע' בסקטור העסקי, לפי שימושים סופיים, 1981 עד 1983

התרומה לשינוי בתוצר			משקל השימושים בתוצר				
1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980	1975
(אחוזים)							
1.7	2.4	2.8	39.4	39.3	37.6	36.6	37.9
צריכה פרטית							
0.8	0.1	0.4	8.7	8.2	8.3	8.3	11.2
צריכה ציבורית							
0.5	-0.3	0.1	14.0	14.1	14.7	15.4	22.5
השקעה בנכסים קבועים							
-0.2	0.2	-0.9	-0.5	-0.3	-0.6	0.3	0.1
השינוי במלאי							
2.8	2.4	2.4	61.6	61.3	60.0	60.6	71.7
סך כל השימושים המקומיים							
1.3	-0.5	2.5	36.9	37.1	38.3	37.7	26.7
יצוא לחוץ לארץ							
-0.1	-0.1	0.1	1.5	1.6	1.7	1.7	1.6
יצוא ליוש"ע							
4.0	1.8	5.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
סך כל השימושים הסופיים ²							

(1) תוצר מקומי גולמי במחיר גורמי הייצור. למעט ענף השירותים של הסקטור הציבורי ומלכ"ר. ולמעט תוצר של שירותי דיור.
 (2) לצורך התאמת השימושים לניתוח תשומה-תפוקה. והשפעתם על התוצר של הסקטור העסקי. נעשו הפחתות בשימושים השונים. כדלקמן:
 בצריכה הפרטית — זקיפת שירותי דיור ותשלומי שכר של מלכ"ר; בצריכה הציבורית — תשלומי השכר של הסקטור הציבורי; ביצוא —
 תפוקות לגורמי ייצור בחוץ לארץ. תפוקות והכנסות של גורמי ייצור מקומיים. וכן רכיב היבוא הישיר מכל השימושים.
 המקור: ניתוח תשומה-תפוקה, שנערך בבנק ישראל, המתבסס על מקדמי תשומה-תפוקה. שנאמדו בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. על-פי שנת
 1977/78. ונתוני השימושים הסופיים.

השנה חלה תפנית: גידולם של השימושים המקומיים הואט מאוד, בעוד שביצוא היתה החשה בסיכום שנתי, השימושים המקומיים תרמו לגידול התוצר העסקי 2.8 אחוזים (קרוב לתרומתם בשנתיים הקודמות), ואילו היצוא תרם 1.2 אחוז (בניגוד לשנה שעברה, שבה היתה תרומתו שלילית). עם זאת, שיעור גידולו עדיין נמוך בהשוואה לממוצע הרבי-שנתי.

3. ההשקעות⁹

ההשקעה הגולמית המקומית בנכסים קבועים עלתה בשנת 1983 ב־10 אחוזים. האצת הגידול, שהסתמן בשנתיים הקודמות, משקפת עלייה ניכרת של ההשקעה במכונות ובציוד והפסקת ירידתה של ההשקעה במכנים שלא למגורים. לעומת זאת היתה ההתרחבות ברכישת כלי תחבורה (26 אחוזים) נמוכה מזו של אשתקד, ובכנייה למגורים החרף השפל. הירידה הנוספת בהשקעה זו מתרכזת בייחוד בכנייה למגורים ביזמה ציבורית, ונובעת, בין השאר, מהאטת גידולה של קבוצת האוכלוסייה שבה מתרכז הביקוש לדירות¹⁰. הגידול בהשקעות ניזון, כמו בעבר, בעיקר מגידול ביבוא, אך השנה התרחב גם הייצור המקומי של מכונות וציוד. התרחבות זו תרמה לעלייה בת 3 אחוזים בתוצר הנוכע מההשקעה. לאחר שבשנתיים הקודמות חלה בו ירידה למרות הגידול בהשקעות.

שני גורמים עיקריים תרמו השנה לגידול בהיקף ההשקעות: הירידה במחיר מכונות וציוד מיובאים ביחס למחיר התפוקה, ועמה הציפיות לשינוי מגמה זו; גידול מהיר של השקעות הסקטור הציבורי; את הביקוש להשקעות הגבירו גם האצת העלייה בתוצר לעומת השנה הקודמת והתרחבות היקף הנכסים שנגרטו (אם כי השנה היתה תרומתם קטנה יותר מאשר בשנים קודמות).

אף שזרם האשראי ברוטו לזמן בינוני וארוך ירד מעט, והאשראי לסקטור העסקי ירד ב־8 אחוזים — לא נפגעה יכולת המימון של ההשקעות; זאת משום שבשנת 1982 (בייחוד ברכיב האחרון) גדל היקף האשראי במדה ניכרת — מעבר לדרוש לקיום רמת ההשקעות באותה שנה — ואיפשר מימון של השקעות בהיקף גדול ב־1983. כן ייתכן, שהשנה היה מעבר מנכסים פיננסיים לנכסים פיסיים; זאת משום שהציבור איזן את הקצאת רכוש, לאחר שבשנים קודמות עלה משקלם של הנכסים הפיננסיים בסך הרכוש עקב התשואה הגבוהה.

הצירוף של ירידה במחיר היחסי של נכסי השקעה מיבוא (וירידה קטנה יותר במחיר מכונות מייצור מקומי) והתגברות הציפיות לתפנית במגמה זו, משפיע בשני מישורים: (א) במשק המייבא את מרבית נכסי ההשקעה, ירידה במחיריהם ביחס למחירי התפוקה משפרת את שיעור התשואה הפנימי של כל תכניות ההשקעה, ולפיכך מעודדת תכניות חדשות. נראה, כי התקופה שבה התנהל תהליך זה (מ־1981 עד אמצע 1983) הספיקה לשם התחלת ביצוען של תכניות השקעה חדשות. שיפור נוסף בשיעורי התשואה היחסיים של נכסי ההשקעה מקורו בעובדה, ששערי מניות הבנקים היו גבוהים מאוד, ולכן נראה, שתשואתן הצפויה ירדה. (ב) ציפיות לשינוי מגמת הירידה במחיר היחסי הביאו להקדמת רכישות של מכונות בתכניות הנמצאות בשלבי ביצוע. התופעה גברה עם התחזקות הציפיות להיפוך המגמה, והשתלבה, כאמור, בחשש ממיסוי נכסים פיננסיים צמודי מטבע חוץ, נכסים המבטיחים למשקיע את המחיר הנמוך של נכסי ההשקעה (שרובם מיובאים).

⁹ הדיון יתמקד בהשקעות בענפי המשק. דיון מפורט יותר בהשקעה בכנייה למגורים ראה בסעיף הבנייה של פרק ר', "ענפי המשק".

¹⁰ אוכלוסיית גילאי 25 עד 34, שבה מתרכז עיקר הביקוש לדירה, עלתה בשלוש השנים האחרונות באחוז אחד בלבד, בממוצע, לעומת כ־5 אחוזים בשנים הקודמות.

לוח ב' 4
ההשקעה הגולמית לפי סוג הנכס, 1980 עד 1983

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת									
במחיר			בכמות				הערך במחירים שוטפים		
1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980	1983	1982	
			(אחוזים)				(מיליוני שקלים)		
131.2	118.0	133.4	— 7.1	— 3.5	1.8	5.6	103,244	48,044	1. מבני מגורים
132.5	117.8	133.1	— 3.7	3.5	4.5	— 5.4	83,188	37,147	מזה: בנייה פרטית
126.5	118.6	134.0	— 18.7	— 21.7	— 4.7	48.6	20,056	10,897	מזה: בנייה ציבורית
137.2	124.1	132.5	3.7	— 0.6	— 3.9	— 12.5	60,220	24,581	2. בנייה שלא למגורים ועבודות עפר
133.1	121.9	126.4	4.0	1.7	— 6.7	— 15.5	31,483	12,989	מזה: בנייה שלא למגורים
139.7	128.7	142.1	3.4	— 3.3	— 0.3	— 8.5	28,737	11,592	מזה: עבודות עפר
133.2	120.2	133.4	— 3.5	— 2.6	— 0.1	— 1.9	163,464	72,625	3. סך כל הבנייה (1)+(2)
134.6	126.6	124.6	24.9	9.7	6.9	— 10.8	134,645	45,933	4. מכונות וציוד
143.2	125.4	124.6	16.3	— 3.4	8.5	0.4	41,786	14,772	מזה: מייצור מקומי
130.9	127.1	124.7	29.1	17.4	5.9	— 16.8	92,859	31,161	מזה: מיכוא
133.1	96.7	125.5	26.2	32.8	25.7	— 44.0	37,692	12,811	5. כלי תחבורה
							5,499	1,484	מזה: אניות ומטוסים
133.1	119.5	129.8	9.7	4.6	4.0	— 9.8	335,801	131,369	6. סך ההשקעה בנכסים קבועים
							— 9,852	— 222	7. השינוי במלאי
134.6	120.1	130.7	5.9	14.6	— 7.1	— 15.2	325,949	131,147	8. השקעה גולמית מקומית

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'־5
ההשקעה הגולמית בנכסים קבועים לפי ענף, 1982 עד 1983
(מיליוני שקלים, מחירים שוטפים)

השקעה במבנים			השקעה בציוד			סך ההשקעה			
שינוי כמותי (אחוזים)			שינוי כמותי (אחוזים)			שינוי כמותי (אחוזים)			
1983	1982	1983	1983	1982	1983	1983	1982	1983	
8.5	2.9	7,945	25.0	23.5	8,776	17.5	13.2	16,721	1. חקלאות
20.1	— 13.0	3,814	— 22.4	— 46.6	587	11.3	— 23.0	4,401	2. מים
— 3.7	— 3.2	5,334	20.8	26.9	58,698	18.2	22.9	64,032	3. תעשייה
			45.5	5.1	4,831	45.5	5.1	4,831	4. ציוד בנייה
— 20.0	— 31.4	3,148	39.5	— 36.5	9,201	16.7	— 34.6	12,349	5. חשמל
4.5	— 0.8	10,797	17.4	2.7	48,905	18.8	21.8	59,702	6. תחבורה ותקשורת
			26.2	32.8	37,692	26.2	32.8	37,692	מזה: כלי תחבורה
— 2.5	— 12.3	3,377	38.3	2.4	25,100	29.8	— 1.0	28,477	7. שירותים פרטיים
1.2	— 8.8	34,416	25.1	15.6	156,098	20.3	9.8	190,514	8. הסקטור העסקי (1) עד (7)
7.3	13.3	25,804	27.3	4.4	16,241	14.2	10.1	42,045	9. שירותים ציבוריים
3.7	— 0.6	60,220	25.3	14.6	172,339	19.2	9.8	232,559	10. ענפי משק (8)+(9)
— 7.1	— 3.5	103,244				— 7.1	— 3.5	103,244	11. בנייה למגורים
— 3.5	— 2.6	163,463	25.3	14.6	172,339	9.7	4.6	335,801	12. סך כל ההשקעות בנכסים קבועים

המגמה הבסיסית וארוכת הטווח של גידול ההשקעות במכונות ובציוד (למעט כלי תחבורה) בסך ההשקעות בענפי משק מתחזקת השנה (אף כי לראשונה מזה מספר שנים נרשמה עלייה גם בבנייה שאינה למגורים). מגמה זו נובעת בעיקר מהצורך הגובר בהחלפת מכונות וציוד, אולם השנה, יותר מאשר בשנים האחרונות, מבטאת גם שינוי בהרכב מלאי ההון ועליית חלקו של הציוד. הגידול במלאי ההון בענפי המשק היה השנה 3.9 אחוזים¹¹, לעומת 2.8 אחוזים אשתקד, והוא מבטא החשה בת 5.2 אחוזים בגידול מלאי הציוד בענפי המשק, לעומת 2.5 אחוזים ב-1982. למעט כלי תחבורה, שיעורי הגידול ב-1983 וב-1982 הם 6.0 ו-3.3 אחוזים, בהתאמה. הירידה במלאים היתה השנה חריפה יותר מאשר ב-1982, ולכן עלתה ההשקעה הגולמית המקומית השנה ב-5.9 אחוזים בלבד, לאחר עלייה של 14.6 אחוזים אשתקד. השנה נכלמה הירידה במלאי היהלומים, אך מלאי הדלק והמלאים בתעשייה ובחקלאות הצטמצמו.

א. ההשקעה בענפי המשק

ההשקעה בענפי המשק עלתה השנה בכ-19 אחוזים — עלייה שהקיפה את כל הענפים במדה דומה. כך משתלבת התרחבות ההשקעות בשירותים הציבוריים, ואף בענפי החשמל והמים (חברות הסקטור הציבורי), במגמה המאפיינת את הסקטור העסקי. הגידול בהשקעות במכונות ובציוד היה מהיר ביותר, כ-25 אחוזים, והקיף את כל הענפים¹². ההשקעה במכנים עלתה ב-4 אחוזים, ומקורה העיקרי של עלייה זו הוא בשירותים הציבוריים ובחברות הסקטור הציבורי. גידול ההשקעות בציוד היה כללי. מגמת ההתרחבות של ההשקעות בציוד ניכרה גם בענפי התעשייה השונים. כך, בעוד שההשקעות במבני תעשייה נותרו ללא שינוי, גדלו ההשקעות במכונות ובציוד ב-21 אחוזים. עיקר ההרחבה היה בענף כימיקלים ודלק — 55 אחוזים ומעלה; גידול של 20 עד 40 אחוזים נרשם בענפים כרייה וחציבה, חשמל ואלקטרוניקה וכלי הובלה, וכן בענפים שמשקלם קטן יותר — עור ומוצריו, עץ ומוצריו, הלבשה, נייר ומוצריו ומתכת בסיסית. רק במינרלים אל-מתכתיים ובענפי המכונות והטקסטיל נרשמה ירידה. התנופה בהשקעות בענף החשמל והאלקטרוניקה נמשכת כבר כמה שנים, ומגדילה בעיקר את היצוא, וכן את ייצור הרכיבים שיובאו בעבר. השנה נמשכו ההשקעות בניצול אוצרות הטבע הקיימים בישראל ב"תוכנית מקלף" להכפלת כושר הייצור של הפקת האשלג ובחברת הפוספטים בנגב. גם ההשקעות בבתי הזיקוק גדלו השנה מאוד.

הגידול הניכר בהשקעות במכונות ובציוד (בעיקר מיכוא) — במיוחד בשנת 1983, אך גם בשנים קודמות — הקיף את מרבית הסוגים של נכסי ההשקעה: מנועים וטורבינות, טרקטורים, מיכלים, מכשירים לעיבוד מתכות וכמובן גם מחשבים, שמשקלם בהשקעות אלו גבוה; זאת, בין השאר, משום שגידול ההשקעות הקיף את ענפי המשק השונים וכמעט את כל ענפי התעשייה. גם השנה היה שיעור גידולן של ההשקעות בסקטור הציבורי נמוך יותר מאשר בסקטור הפרטי. עם זאת, היה הגידול ברכיבי ההשקעה בסקטור הציבורי מהיר יותר: ההשקעה במכנים בסקטור הציבורי עלתה ב-7 אחוזים, לעומת אי שינוי בהשקעה ברכיב זה בסקטור הפרטי, וההשקעה בציוד גדלה ב-28 וב-26 אחוזים בשני הסקטורים, בהתאמה. אף על פי כן נשאר שיעור גידולן של סך ההשקעות בסקטור הציבורי נמוך יותר מאשר בסקטור הפרטי. זאת משום שהסקטורים נבדלים זה מזה בהרכב מלאי ההון וההשקעות: ההשקעות בציוד, שגדלו בשנים האחרונות במהירות, היוו (בשנים 1980 עד 1983) רק כ-17 אחוזים מהשקעות הסקטור הציבורי, לעומת כ-63 אחוזים בפרטי.

¹¹ שיעורי השינוי במלאי ההון נלקחו מלוח ב' נ"ג-3 המציג סדרת מלאי הון. כהנחה שחיי הציוד בחלק מענפי המשק הולכים ומתקצרים.

¹² למעט ציוד למפעלי מים, שמשקלו בהשקעה שולי.

לוח ב' 6
התפתחות מלאי ההון הגולמי לפי ענפים¹, 1960 עד 1984
(שיעור שינוי באחוזים)

מלאי הון של מבנים (שיעורי שינוי ממוצעים)					מלאי ההון של ציוד (שיעורי שינוי ממוצעים)					סך מלאי ההון (שיעורי שינוי ממוצעים)					
1984	1983	— 1980 1984	— 1973 1980	— 1960 1973	1984	1983	— 1980 1984	— 1973 1980	— 1960 1973	1984	1983	— 1980 1984	— 1973 1980	— 1960 1973	
2.1	2.2	2.4	3.6	4.5	4.5	3.2	3.0	7.8	4.7	2.7	2.5	2.5	4.6	4.5	חקלאות
2.9	2.6	2.9	2.0	5.6	2.8	4.2	7.0	6.1	5.2	2.9	2.8	3.4	2.4	5.6	מפעלי מים
0.8	1.2	1.5	5.2	11.2	7.2	6.3	5.9	8.0	7.5	5.5	4.9	4.7	7.1	7.1	תעשייה
					— 0.1	— 2.1	— 0.4	4.8	7.5	— 0.1	— 2.1	— 0.4	4.8	7.5	ציוד בנייה
2.2	3.6	4.4	6.2	9.2	7.2	4.9	8.8	10.2	5.4	5.1	4.3	6.9	8.3	7.1	חשמל
2.5	2.4	2.7	5.7	10.5	3.4	0.4	0.5	5.0	14.7	3.0	1.5	1.4	5.3	12.8	תחבורה ותקשורת
2.5	2.4	2.7	5.7	10.5	2.8	1.1	1.6	7.7	15.1	2.6	2.2	2.5	6.1	11.1	מזה: למעט כלי תחבורה
3.6	3.9	4.0	5.9	9.5	12.3	6.9	7.3	7.6	18.6	7.9	5.3	5.6	6.7	12.5	שירותים פרטיים
2.2	2.4	2.7	4.8	8.1	5.8	3.7	3.8	6.7	9.2	4.3	3.2	3.3	5.8	8.6	סך הסקטור העסקי
4.0	3.9	3.9	8.2	12.9	3.0	— 0.2	1.5	11.4	18.9	3.9	3.4	3.6	8.6	13.4	שירותים ציבוריים
2.9	3.0	3.2	6.0	9.3	5.6	3.5	3.7	7.0	9.5	4.2	3.2	3.4	6.4	9.4	סך ענפי המשק
															סך ענפי המשק (למעט
2.9	3.0	3.2	6.0	9.3	6.5	4.5	5.1	8.2	7.6	4.3	3.6	3.9	6.8	8.7	כלי תחבורה)
4.2	4.9	5.0	7.7	8.6						4.2	4.9	5.0	7.7	8.6	בתי מגורים
3.7	4.1	4.2	6.9	8.9	5.6	3.5	3.7	7.0	9.5	4.2	3.9	4.1	6.9	9.1	סך כל הנכסים הקבועים

(1) הנתונים הם לתחילת תקופה.

לוח ב' 7
אומדן ההשקעה בענפי משק לפי הסקטור היוזם¹, 1980 עד 1983

מחירים שוטפים	גידול כמותי			מחירי 1980				
	1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980	
(מיליוני שקלים)		(אחוזים)			(מיליוני שקלים)			
1. מבנים								
	38,325	6.9	8.2	— 11.0	2,992	2,798	2,587	2,908
א. הסקטור הציבורי ²								
ב. חברות הסקטור הציבורי ³	8,773	— 3.0	— 24.3	12.3	745	768	1,015	904
ג. הסקטור הציבורי וחברותיו (ב)+(א)	47,098	4.8	— 1.0	— 5.5	3,737	3,566	3,602	3,812
ד. הסקטור הפרטי	13,121	0.4	0.7	1.7	1,119	1,115	1,107	1,088
ה. סך הכול מבנים	60,220	3.7	— 0.6	— 3.9	4,856	4,681	4,709	4,900
2. ציוד								
	25,003	27.8	5.3	9.7	2,093	1,638	1,556	1,419
א. הסקטור הציבורי								
ב. חברות הסקטור הציבורי	23,155	19.6	— 5.1	— 6.1	1,951	1,631	1,718	1,830
ג. הסקטור הציבורי וחברותיו (ב)+(א)	48,158	23.7	— 0.2	0.8	4,044	3,269	3,274	3,249
ד. הסקטור הפרטי	86,489	25.6	16.2	11.3	7,231	5,755	4,951	4,447
ה. סך הכול ציוד	134,647	24.9	9.7	6.9	11,275	9,024	8,225	7,696
3. מבנים וציוד								
	63,328	14.6	7.1	— 4.3	5,085	4,436	4,143	4,327
א. הסקטור הציבורי								
ב. חברות הסקטור הציבורי	31,928	12.4	— 12.2	0.0	2,696	2,399	2,733	2,734
ג. הסקטור הציבורי וחברותיו	95,256	13.8	— 0.6	— 2.6	7,781	6,835	6,876	7,061
ד. הסקטור הפרטי	99,610	21.5	13.4	9.4	8,350	6,870	6,058	5,535
ה. סך הכול מבנים וציוד	194,867	17.7	6.0	2.7	16,131	13,705	12,934	12,596

- (1) השקעות בענפי משק למעט כלי תחבורה.
(2) כולל גם מלכ"ר ומפעלים ממשלתיים (רכבת, נמלים, שדות תעופה ודואר) וכן ההשקעות בכבישים, בייעור ובהכשרת קרקע וחלק מציוד הבנייה.
(3) חברות הסקטור הציבורי כוללות: חשמל, מים, אומדן ההשקעה בענפים כימיה, מוצרי נפט, מכרות ומחצבים, ואומדנים על השקעות נוספות של חברות ממשלתיות בתעשייה, בתחבורה ובשירותים.
המקור: בנק ישראל.

לאחר כמה שנות ירידה של ההשקעה במבנים בסקטור הציבורי ובחברותיו – חלה בתחום זה תפנית, והן עלו השנה כ-5 אחוזים. עלייה זו מקורה בעיקר ברשויות המקומיות, שבהן גדלה ההשקעה בבנייה בלמעלה מ-12 אחוזים, תוך כדי התרחבות ניכרת גם בקבלת אשראי לזמן ארוך. ירידה ניכרת חלה בהשקעות של מלכ"ר בתחומי החינוך (23 אחוזים) והרפואה (11 אחוזים).

ההשקעה בכבישים גדלה השנה כ-9 אחוזים, ולכן גדל מלאי ההון בכבישים כ-2.6 אחוזים, בדומה לקצב גידולו בשלוש השנים האחרונות. אין בכך כדי להדביק את הגידול המהיר שחל במצבת כלי הרכב עקב ההוזלה במחירי היכוא. ההשקעות בתחבורה ותקשורת (למעט כבישים וכלי תחבורה) מצביעות על גידול של 7 אחוזים בציוד, ואילו בהשקעות במבנים נרשמה יציבות (לאחר ירידה בשלוש השנים הקודמות). המגמות שאפיינו את התפתחות מלאי ההון של מבנים, בשנתיים הקודמות נשארו בעינין גם השנה. ובציוד עלה מלאי ההון כ-2.8 אחוזים. העלייה בהשקעות בציוד מקורה בעיקר בשירותים הציבוריים, שבהם עלו ההשקעות ב-27 אחוזים (בייחוד במוסדות חינוך בריאות ומדע). בחברות הסקטור הציבורי נרשמה עלייה מתונה מעט יותר מאשר בסקטור הפרטי.

ב. מלאי ההון בענפי המשק

מלאי ההון בענפי המשק גדל השנה כ-3.9 אחוזים, לאחר עלייה מתונה יותר אשתקד – 2.8 אחוזים. החשה זו מקורה בהאצת הגידול של רכיב המכונות והציוד וכלי התחבורה, 5.2 אחוזים לאחר 2.5 אחוזים אשתקד, בעוד שקצב הגידול במבנים דמה לזה של אשתקד – 2.9 אחוזים. הגידול המהיר בהשקעות במכונות ובציוד (למעט כלי תחבורה) האיצן את גידול מלאי ההון בסעיף זה ל-6.0 אחוזים, לעומת כ-3 אחוזים בשנה הקודמת. העלייה המתמשכת של חלק ההשקעות בציוד בסך ההשקעות בענפי משק נמשכה אף השנה, ומשקלן, שעמד באמצע שנות השישים על כ-35 אחוזים, הגיע לכ-70 אחוזים. ברם, השפעתו של תהליך זה על הרכב מלאי ההון אטית, כי הוא מבטא בעיקר את הצורך הגובר בהחלפת ציוד שנגרט.

ההשקעות בבנייה שאינה למגורים עלו השנה, לאחר שירדו במשך כמה שנים, תוך האטה הדרגתית של קצב גידול מלאי ההון במבנים – עד לשיעור של 2.3 אחוזים בסקטור העסקי השנה. ההשקעות בבנייה שאינה למגורים תאמו עד כה את ההתפתחויות בתוצר באותה שנה (וכן בשנים קודמות) ובמלאי ההון בתחילתה. הגידול בהשקעות השנה עלה אפוא בקנה אחד עם גידול של 3 עד 4 אחוזים בפעילות הסקטור העסקי.

בעשור האחרון מתחולל שינוי מבני בהרכבו של מלאי ההון במשק. שינוי זה בולט מאוד בענפי התעשייה, ומבטא שינוי חריף הרבה יותר בהשקעות. משקלם של המזון והטקסטיל בסך מלאי ההון בתעשייה היה כ-32 אחוזים בתחילת שנות השישים, ירד לכ-26 אחוזים בתחילת שנות השבעים ועומד כיום על 17 אחוזים בלבד. ההתפתחות הבולטת ביותר היתה בשנות השבעים בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני: משקלו במלאי ההון בתעשייה עלה מכ-3 לכ-10 אחוזים. עליות מתונות הרבה יותר נרשמו בענפים מוצרי מתכת, מכונות, כלי הובלה וכימיקלים ודלק.

בשנות השבעים נמשכה העלייה במשקל מלאי ההון של הסקטור הציבורי בסך מלאי ההון של ענפי המשק – מכ-20 אחוזים לכ-24 אחוזים – לאחר שבשנות השישים היתה העלייה במשקלו מהירה אף יותר. בתוך ההשקעות בסקטור העסקי לא היו בשנות השבעים תנודות ניכרות – פרט לעלייה במשקל ענף החשמל – מ-5 ל-8 אחוזים במהלך התקופה.

ג. מימון ההשקעות¹³

זרם האשראי הריאלי ברוטו לזמן בינוני וארוך דמה השנה לזה של אשתקד, והוא ביטא ירידה של כ-8 אחוזים באשראי לסקטור העסקי ועלייה באשראי למשקי בית ולרשויות מקומיות. לאחר עלייה הגדולה בזרמי האשראי ברוטו בשנה הקודמת, ירד השנה האשראי לענפי המשק השונים — התעשייה, החקלאות והבנייה. בענף הבנייה, שבו ירדה גם התפוקה, ניתן הסיוע בעיקר באמצעות אשראי למשקי בית; זה עולה ברציפות במשך שלוש השנים האחרונות; בשנה האחרונה גדל משקלו של האשראי המוכוון ל-71 אחוזים, תוך כדי גידול ריאלי מהיר באשראי לזוגות צעירים ולזכאים אחרים.

במחצית השנייה של שנת 1983 הואט סך זרם האשראי כ-10 אחוזים, לעומת המחצית הראשונה, וזאת במקביל להאטת הפעילות הכלכלית לקראת סוף השנה. בולטת מאוד ירידת האשראי לדיוור למשקי בית (30 אחוזים) — המשקפת את הפגיעה הריאלית ברכוש הפרטים ובהכנסתם ברכיב האחרון של השנה ואת הימנעות משקי הבית מלקיחת הלוואות חדשות, מחשש לקשיים בהחזר. מחמת הקשיים האלה, ניתנה אפשרות להכפיל את תקופת החזר

לווה ב'-8

האשראי לזמן בינוני וארוך¹ לפי ייעוד, 1980 עד 1983
(מיליארדי שקלים, מחירים שוטפים)

העלייה או הירידה (—) הכמותית ¹ לעומת השנה הקודמת		1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980	
		1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980	
	1. אשראי לסקטור העסקי	7.6	34.4	4.8	105.8	51.8	16.2	6.9	
	תעשייה	17.3	53.6	41.0	38.4	21.1	5.8	1.8	
	חקלאות	1.2	57.7	16.9	23.8	11.0	3.0	1.1	
	בנייה	25.7	2.8	33.3	3.8	2.4	1.0	0.3	
	ענפי משק אחרים	2.8	12.4	20.1	39.8	17.3	6.4	3.7	
	2. אשראי למשקי בית	6.1	36.1	12.0	60.8	24.1	8.0	2.9	
	אשראי לדיוור	9.0	46.8	17.0	49.4	19.4	6.0	2.1	
	אשראי אחר	4.3	6.1	0	11.4	4.7	2.0	0.8	
	3. אשראי לרשויות מקומיות	18.4	33.8	5.7	8.8	3.1	2.1	0.9	
	4. אשראי למוסדות לאומיים	0	0	20.0	3.2	1.3	0.6	0.3	
	5. סך האשראי (1) עד (4)	2.4	28.8	5.9	178.6	80.2	26.8	11.0	

(1) כל סעיף מנוכה במדד מחיר ההשקעה המתאים. פרט לאשראי למשקי בית, המנוכה במדד מחירי דירות. (הניכוי נעזר על בסיס נתונים חצי שנתיים.)

¹³ בדיון במימון ההשקעות יש קשיים רבים: ייתכן, שמקורות אלו מממנים גם פעולות פיננסיות אחרות, נוסף על השקעות. זאת ועוד: נתונים על המימון ועל ההשקעות מתקבלים ממקורות שונים, ולא תמיד הם חופפים אלה את אלה. עם זאת נראה, כי ניתן לעמוד על השפעות שונות של דרכי המימון על מבנה ההשקעות ועל היקפן.

לוח ב'-9
מקורות מימון לטווח ארוך בתעשייה, 1979 עד 1983

העלייה או הירידה (—) בכמות						
1983	1982	1981	1983	1982	1981	1980
(מיליוני שקלים, מחירים שוטפים)						
— 17.3	53.6	41.0	38,390	21,070	5,804	1,805
אשראי לזמן בינוני וארוך ¹						
			12,371	5,101	2,123	902
מזה: הלוואות פיתוח						
			1,062	398	113	116
הנפקת אג"ח דולריות						
			6,532	2,752	1,138	477
מענקים להשקעה						
			3,136	3,948	630	52
הנפקת מניות של חברות בתעשייה						
			14,912	— 5,247	678	1,108
מימון עצמי (כולל טעויות והשמטות)						
18.2	22.9	3.8	64,032	22,921	8,363	3,558
סך ההשקעה בתעשייה						
התפלגות הלוואות הפיתוח						
לפי סוגי ההצמדה						
			5.1	5.7	15.5	22.6
הלוואות בתנאים ישנים (לא צמודות)						
			16.7	24.8	47.9	64.0
הלוואות בתנאי צנרת						
			78.2	69.5	36.6	13.4
הלוואות בתנאים החדשים (הצמדה מלאה)						

(1) האשראי לזמן בינוני וארוך נוכח במדדי מחירים בהתאם להתפתחותו לפי מחציות שנים.

ההלוואות, ושיעור הריבית על הלוואות חדשות הופחת. התרחבות האשראי לרשויות המקומיות עולה בקנה אחד עם גידול ההשקעות בהן בשנה זו.

זרם האשראי לסקטור העסקי ירד ב-1983, כאמור, ב-8 אחוזים, ולא היה בכך כדי לעכב את הגידול בהשקעות, שעמד השנה על 18 אחוזים. ירידה זו יש לראות על רקע העלייה הניכרת, בת 34 אחוזים, שחלה כמתן אשראי בשנת 1982. עלייה זו התרכזה במחצית השנייה של השנה (ביחוד ברכיב האחרון), שבה חל גידול ריאלי של 68 אחוזים לעומת המחצית הראשונה, וחלק ניכר ממנו נובע מפיקדונות למתן הלוואות מחוץ לארץ. התרחבותו הניכרת של האשראי לקראת סוף 1982 היתה מעבר לנדרש לשם קיום רמת ההשקעות באותה שנה, והיא סיפקה מימון להשקעות גם ב-1983. למעשה הרמה הריאלית של זרם האשראי בשנת 1983 עדיין גבוהה בכ-24 אחוזים מרמתו במחצית הראשונה של שנת 1982. הגידול בזמינות המימון אשתקד נבע גם מהאווירה הנוחה ששררה בבורסה, אולם נפילת שערי המניות החופשיות בינואר השנה יצרה

אקלים לא-נוח לגיוס הון, וההנפקות כתעשייה ירדו, במונחים ריאליים, לכשליש מהיקפן אֶשְׁתָּקֵד.

למדיניות עידוד ההשקעות בתעשייה שני דגשים: הקמת מפעלים באזורי פיתוח והפניית התפוקה ליצוא. הקריטריונים לסיוע במענקים ובריביות על ההלוואות השונות (המהוות 40 אחוזים מההשקעה) מבוססים אפוא על האזור שבו ממוקם המפעל ועל עמידתו בשיעורי יצוא דיפרנציאליים, בהתאם לאזורו. נראה, כי הממשלה מנסה לצמצם את היקף התערבותה באשראי זה ובתמיכה הגלומה בו. בשנת 1979 הוחל בהצמדת הלוואות הפיתוח, אם כי הריבית עליהן היתה עדיין נמוכה, החל מאפריל 1983 חייבת כל חברה, המעוניינת לגייס הון בבורסה, לוותר על זכאותה להלוואות פיתוח. באוגוסט הועלו שיעורי הריבית על הלוואות הפיתוח הצמודות באחוז אחד; מנובמבר ננקטה מדיניות, המחמירה בשיעורי היצוא הנדרשים לקבלת הלוואות פיתוח, והעמידה אותם על 50 אחוזים (לאחר שקודם לכן היו 25, 35 ו-50 אחוזים לפי אזור הפיתוח). לפיכך לא ניתנו תוספות בגין התייקרויות לפרוייקטים שאושרו בעבר והיצוא בהם לא הגיע ל-50 אחוזים. זאת הסיבה העיקרית לירידה של כ-15 אחוזים בהלוואות הפיתוח בין המחצית הראשונה של השנה למחציתה השנייה.

4. הצריכה הפרטית, ההכנסה הפרטית הפנויה והחיסכון הפרטי

בשנת 1983 עלתה הצריכה הפרטית כ-7 אחוזים, לעומת אי שינוי בהכנסה הפנויה הריאלית. מכאן, שבשיעור החיסכון היתה השנה ירידה נוספת, לאחר שכ-1982 ירד שיעורו לרמה החורגת מהרמה הממוצעת שאפיינה אותו החל מאמצע שנות השבעים. כמחצית מעליית הצריכה הפרטית בשנת 1983 משקפת גידול מהיר ברכישות מוצרים בני-קיימא ובצריכת ישראלים בחוץ לארץ. רכיבים אלו, שמשקלם בסך הצריכה נמוך, עלו השנה כ-16.2 וב-20.8 אחוזים, בהתאמה. הירידה בשיעור החיסכון בשנת 1983 (כ-6 נקודות האחוז) אינה יוצאת דופן כשלעצמה, אך היא בולטת על רקע התפתחותו של שיעור החיסכון בשנים קודמות. מאמצע שנות השבעים ועד סוף שנת 1981 חלו אמנם תנודות בשיעור החיסכון, אולם לא ניכרה בו מגמה בולטת של ירידה¹⁴. חלק ניכר מהתנודות בשיעור החיסכון בתקופה זו ניתן אפוא להסביר כתהליך התאמה של הצריכה הפרטית למגמת ההכנסה הפנויה. זאת, כאמור, עד שנת 1982. בשנת 1982 ירד שיעור החיסכון ירידה חריפה (כ-6 נקודות האחוז) — והגיע לרמה הנמוכה מהרמה הממוצעת ששררה בשנים 1974 עד 1981. על רקע זה היה סביר לצפות, שבשנת 1983 יתקיים תהליך התאמה (לפחות חלקי) של הצריכה למגמת ההכנסה הפנויה, תהליך שיתבטא בעלייה מסוימת של שיעור החיסכון. ברם, בשנת 1983 הוסיף שיעור החיסכון וירד, עד שהתקרב לרמה של תחילת שנות השישים. המשך ירידתו של שיעור החיסכון מלמד, שבשנתיים האחרונות חל "נתק" בין הצריכה הפרטית ובין מגמת ההכנסה הפנויה¹⁵ (כפי שהיא נמדדת על ידי מערכת החשבונאות הלאומית).

התהליך של המשך הירידה בשיעור החיסכון בשנת 1983 נובע משילוב של כמה גורמים: המשך הירידה במחיר היחסי של הצריכה מיבוא, הציפיות לעלייתו, חששות הציבור ליציבות הנכסים הפיננסיים (על רקע ההרעה המתמשכת במאזן התשלומים) ורמת הנוזלות הגבוהה, ששררה בתחילת 1983¹⁶.

¹⁴ ראה דיאגרמה ב'2.

¹⁵ בממוצע שנתי, עלו ההכנסה הפנויה והצריכה הפרטית בשנים 1974 עד 1981 כ-4.7 ו-4.9 אחוזים, בהתאמה; זאת לעומת קצבי גידול של 1 ו-7 אחוזים, בהתאמה, בשנתיים האחרונות.

¹⁶ יש להניח שההאטה, שחלה בשנים האחרונות בביקוש לדיור, תרמה גם היא לירידת שיעור החיסכון בשנתיים האחרונות.

לוח כ"10
סך הצריכה הפרטית, 1980 עד 1983

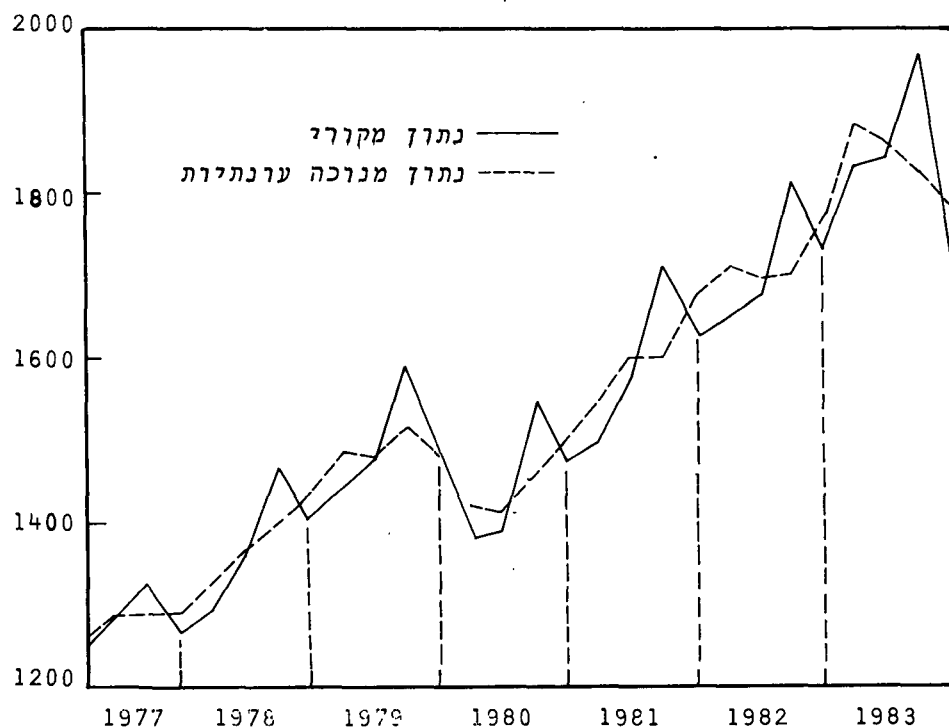
העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	
(אחוזים)								(מיליוני שקלים)				
143.2	117.2	110.1	152.0	4.6	5.6	7.4	— 6.5	360,084	141,515	61,678	27,325	מוצרים שוטפים
135.3	101.5	97.9	89.1	16.2	17.1	37.6	— 8.4	109,575	40,076	16,992	6239	בני קיימא
147.2	122.4	124.0	132.2	7.8	5.0	7.6	— 0.6	196,595	73,739	31,579	13,096	שירותים אחרים
122.2	107.1	114.4	128.6	20.8	3.6	27.7	2.9	45,153	16,819	7,836	2,862	צריכת ישראלים בחוץ לארץ
157.8	125.7	135.8	129.9	4.0	— 11.2	1.4	— 2.1	65,429	24,406	12,171	5,089	צריכת זרים בארץ (—)
												סך הצריכה הפרטית
139.7	114.7	109.6	136.6	8.8	9.0	13.7	— 5.3	645,978	247,743	105,914	44,433	למעט מלכ"ר ודיור
151.4	121.4	145.8	105.7	3.7	4.2	4.2	4.2	168,163	64,515	27,954	10,912	דיור
157.2	115.1	132.2	120.5	0.3	0.5	4.2	0.5	104,899	40,672	18,812	7,772	מלכ"ר
143.3	115.6	118.1	128.7	7.0	7.2	10.9	— 2.9	919,040	352,930	152,680	63,117	סך הצריכה הפרטית
												סך הצריכה הפרטית
144.9	117.9	120.9	133.7	5.6	5.8	8.0	— 2.0	809,465	312,854	135,688	56,878	למעט בני־קיימא

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מדיניות האטת הפיחותים, שהתנהלה עד אמצע שנת 1983, הביאה להמשך הירידה במחיר היחסי של היבוא ככלל ושל יבוא מוצרים בני־קיימא כפרט. ירידה במחיר היחסי של בני קיימא מווילה את הצריכה של שירותי בני קיימא, וטבעי שהדבר יביא להגברת הרכישות; אך אם ירדת המחיר היחסי נתפסת כפרמננטית — סביר לצפות, שתהליך הגידול ברכישות יהיה הדרגתי. ברם, הגידול ברכישות בני־קיימא ובצריכת ישראלים בחוץ לארץ בשנת 1983 לא היה הדרגתי; הוא שיקף בעיקרו מניע ספקולטיבי, שנבע ממודעות הציבור לכך, שירידת המחיר היחסי של היבוא היא זמנית. ההרעה המתמשכת במאזן התשלומים חיזקה את הציפיות לעלייה במחיר היחסי של הצריכה מיבוא, והדבר הביא להגברת הרכישות של בני־קיימא, וכן להגדלת הצריכה של מוצרים ושירותים בעלי אופי דומה.

ההרעה המתמשכת במאזן התשלומים והגידול בחוב החיצוני עוררו גם חששות, שהמשלה תנקוט בסופו של דבר צעדים מרסנים, שיגרמו, בין היתר לפגיעה בנכסים הפיננסיים. בעטיין של חששות אלו נטה הציבור אל נכסים "חסיני מס" — דבר שהתבטא, בין השאר, בהגדלת רכישות של בני קיימא ובהגברת הצריכה של מוצרים ושירותים בעלי אופי דומה. במהלך 1982 היתה עלייה ריאלית ניכרת, כ־20 אחוזים, בנכסים הנזילים שבידי הציבור¹⁷. רמת הנזילות הגבוהה, ששררה כתחילת 1983, היוותה, קרוב לוודאי, גורם מסייע להגברת

דיאגרמה ב'־5
סך הצריכה הפרטית, 1977 עד 1983
(מיליוני שקלים, מחירי 1975)

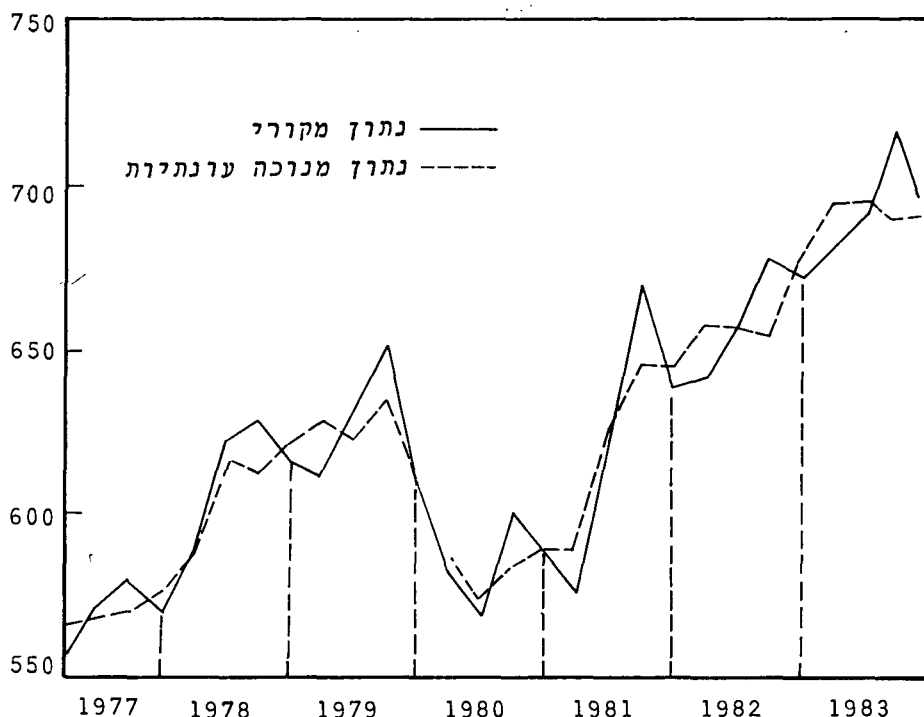
¹⁷ בהגדרת הנכסים הנזילים כאן נכללות המניות הפיננסיות, ולא נכללות המניות האחרות.

הצריכה הפרטית במחצית הראשונה של השנה. גורם נוסף שתרם ¹⁸ להגברתה היה, כנראה, המפולת בבורסה, שאירעה בתחילת 1983; מפולת זו, שהתבטאה בעיקר במניות הלא-פיננסיות, הגבירה את הציפיות לירידת ערך השוק של המניות הפיננסיות, שהיה גבוה במדה רבה מערכן הנכסי. חששות אלו, והציפיות לפיחות – על רקע ההרעה המתמשכת במאזן התשלומים – התבטאו במעבר ממניות פיננסיות לנכסים אחרים (למשל לפת"ם ודולרים מזומנים), וכן בהגברת הצריכה הפרטית.

עיקר הגידול בצריכה הפרטית בשנת 1983 חל ברביע הראשון של השנה. ברביע השני החלה מסתמנת התייצבות, עם מגמה קלה של ירידה, שהתחזקה במחצית השנייה של השנה. מגמת ירידה זו הושפעה, קרוב לוודאי, מצעדי המדיניות המרסנת, שננקטו החל מהמחצית השנייה של 1983¹⁹, ומהירידה שחלה ברכוש בעקבות ירידת ערכן של מניות הבנקים. עם זאת נראה, שהשפעת אירועים אלו לא מוצתה.

הצריכה השוטפת עלתה בשנת 1983 ב-4.6 אחוזים. ברכיב מזון, משקאות וטבק (הרכיב העיקרי בצריכה השוטפת) נרשמה עלייה ניכרת, 6.3 אחוזים, בד בבד עם עלייה של כ-4.6

דיאגרמה ב'6
צריכת מוצרים שוטפים, 1977 עד 1983
(מיליוני שקלים, מחירי 1975)

¹⁸ הפסדי ההון, שנבעו מהמפולת בבורסה, אמורים למתן את הצריכה הפרטית, אולם על רקע הנסיבות המיוחדות נראה, שהשפעת הגורמים האחרים (כפי המתואר לעיל) היתה חזקה יותר.

¹⁹ צעדים אלו כללו, בין היתר, הטלת חובת הפקדה על היבוא, הפחתת הסובסידיות למוצרי יסוד, שני פיחותים נומינליים בני 7.5 ו-23 אחוזים, הפסקת מדיניות האטת הפיחותים, וכן הצהרות בדבר תכנית ריסון תקציבי.

אחוזים במחירים היחסי של מוצרים אלו. גם הצריכה של דלק ומאור עלתה בשנה 1983 בשיעור גבוה יחסית, 9.0 אחוזים. חלק מגידול זה יש לייחס לעלייה של כ־13 אחוזים במצבת כלי הרכב, וחלק נובע, קרוב לוודאי, מירידה של 10.6 אחוזים במחיר היחסי. ברכיב הלבשה, הנעלה וחפצים אישיים, נרשמה ירידה של 8.6 אחוזים, סעיף זה מאופיין בתנודות חריפות, שלעיתים אינן תואמות את התנודות במחיר היחסי ו/או את התנודות ברכיבים האחרים של הצריכה הפרטית. ייתכן שהדבר קשור בבעיות סטטיסטיות של מדידה.

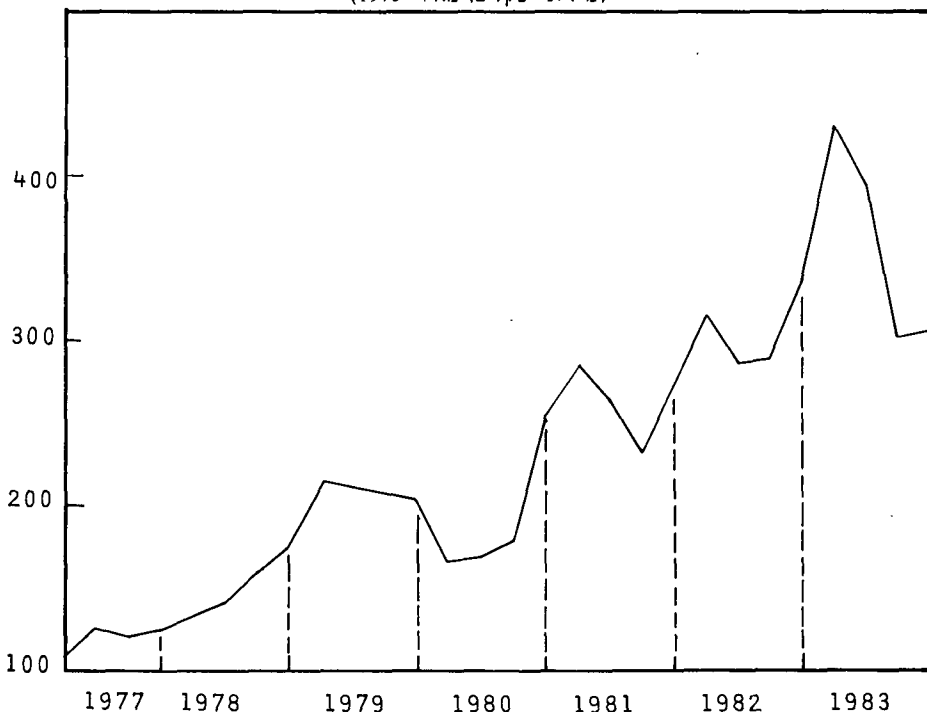
לאחר עלייה ניכרת, של 37.6 ו־17.1 אחוזים, בשנים 1981 ו־1982, בהתאמה, הוסיפו רכישות בני הקיימא ועלו בשנת 1983 ב־16.2 אחוזים. תהליך העלייה המתמדת ברכישות בני קיימא בשלוש השנים האחרונות לווה בירידה מצטברת של כ־20.6 אחוזים במחירים היחסי (בשנת 1983 ירד מחיר זה בכ־3.3 אחוזים). ברכיבי הציוד למשק הבית וכלי תחבורה אישיים נרשמו עליות של 14.1 אחוזים ו־26.8 אחוזים, בהתאמה, לעומת זאת, ברכיב הריהוט היתה עלייה מתונה יחסית, 7.7 אחוזים. בניגוד לרכיבים האחרים של בני קיימא, עלה המחיר היחסי של ריהוט בשנת 1983 (כ־5.9 אחוזים). עלייה זו משקפת את העובדה, שחלק היבוא כריהוט נמוך יחסית. (כ־16 אחוזים — לעומת 80 אחוזים בציוד ו־100 אחוזים בכלי תחבורה אישיים). הצריכה של שירותים אחרים עלתה בשנת 1983 בשיעור גבוה יחסית, כ־7.8 אחוזים. בסעיף זה בולטת עלייה של כ־22 אחוזים בצריכת שירותי נסיעות לחוץ לארץ (אגרות וכרטיסי טיסה), שתורמו כ־35 אחוזים מהגידול בצריכת השירותים האחרים.

בחינה של המשקל (הכמותי) של רכיבי הצריכה בסך הצריכה מלמדת, ששנת 1983 משתלבת במגמה ארוכת טווח, שעיקרה ירידה במשקל הצריכה השוטפת, עלייה במשקל בני קיימא ובמשקל צריכת ישראלים בחו"ל וירידה במשקל צריכת שירותי מלכ"ר.

דיאגרמה ב'־7

רכישת מוצרים בני קיימא, 1977 עד 1983

(מיליוני שקלים, מחירי 1975)

לוח ב' 11
צריכת מוצרים שוטפים, 1980 עד 1983

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	
(אחוזים)								(מיליוני שקלים)				
154.4	117.5	99.5	163.7	6.3	5.6	6.0	— 5.1	233,665	86,397	37,618	17,787	מזון. משקאות וטבק
117.4	124.8	105.4	192.4	9.0	8.2	1.9	0.9	35,548	15,005	6,173	2,949	דלק ומאור
119.8	114.2	148.0	105.3	— 8.6	3.4	14.8	— 10.4	48,453	24,126	10,891	3,825	הלבשה. הנעלה וחפצים אישיים
144.5	114.9	125.8	125.2	8.5	6.4	12.1	— 13.1	42,418	15,987	6,996	2,764	צריכת מוצרים אחרים
143.2	117.2	110.1	152.0	4.6	5.6	7.4	— 6.5	360,084	141,515	16,678	27,325	סך כל צריכת המוצרים השוטפים
המקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.												

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח כ"2
רכישת מוצרים בני קיימא, 1980 עד 1983

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת												
במחיר				בכמות				הערך במחירים שוטפים				
1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	
(אחוזים)								(מיליוני שקלים)				
157.7	107.5	123.0	99.6	7.7	10.4	21.2	— 10.1	31,051	11,184	4,884	1,807	ריהוט
120.4	93.3	75.3	91.3	14.1	9.9	22.8	8.8	40,787	16,214	7,634	3,547	ציוד למשקי בית
134.7	103.0	119.1	118.7	26.8	39.6	130.7	— 54.5	37,737	12,678	4,474	885	כלי תחבורה אישיים
135.3	101.5	97.9	89.1	16.2	17.1	37.6	— 8.4	109,575	40,076	16,992	6,239	סך כל בני קיימא
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.												

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ההכנסה הפנויה

בשנת 1983 לא חל שינוי בהכנסה הפנויה הריאלית²⁰, זאת לאחר ירידה של כ־2 אחוזים בשנת 1982 ועלייה של כ־16 אחוזים בשנת 1981. בשנים הקודמות חלו במדיניות הפיסקלית שינויים חדים ותכופים, ואלה התבטאו בפערים ניכרים בין השינויים בתוצר הנומינלי לשינויים בהכנסה הפנויה ממקורות פנים, וכן בין השינויים במחירי התוצר לשינויים במחירי הצריכה הפרטית. פערים אלו משתקפים, כמובן, בהבדלים בקצבי הגידול בין התוצר הריאלי להכנסה הפנויה הריאלית. כך, למשל, בשנים 1980 ו־1982, שבהן ננקטה מדיניות מיסוי מרסנת, היה קצב עלייתה של ההכנסה הפנויה הריאלית (והנומינלית) ממקורות פנים אטי יותר מזה של התוצר הריאלי (והנומינלי). לעומת זאת, ננקטה בשנת 1981 מדיניות מרחיבה, ומשום כך עלתה ההכנסה הריאלית ממקורות פנים בכ־19 אחוזים, בעוד שהתוצר הריאלי גדל רק ב־4 אחוזים. בשנת 1983 היתה עלייתה של ההכנסה הפנויה ממקורות פנים, בערכים נומינליים, נמוכה מזו של התוצר הנומינלי. ברם, בעקבות הייסוף הריאלי של השקל, היה שיעור העלייה של מחירי הצריכה מתון מזה של מחירי התוצר, כך שבסופו של דבר עלתה ההכנסה הריאלית ממקורות פנים בשיעור דומה לזה של עליית התוצר הריאלי, כאחוז אחד.

יש לציין, שתנודות תכופות במדיניות הפיסקלית מקטינות את המיתאם שבין ההכנסה הפנויה השוטפת לצריכה הפרטית. לשון אחר: תנודות כאלה מביאות לתנודות בשיעור החיסכון, כמעט בלי להשפיע על הצריכה הפרטית, ומפחיתות מהאפקטיביות של המדיניות הפיסקלית כאמצעי לריסון הצריכה הפרטית.

הגידול השנתי בתוצר, בהכנסה הלאומית ובהכנסה הפנויה, 1980 עד 1983

(אחוזים)

1983	1982	1981	1980	
				עלייה נומינלית
153	122	136	133	תוצר לאומי גולמי
151	115	152	131	הכנסה לאומית ¹
146	113	158	127	הכנסה פנויה ממקורות פנים ¹
150	123	126	127	מדד מחירי התוצר
143	116	118	129	מדד מחירי הצריכה הפרטית
				שינוי ריאלי
1.3	-0.4	4.0	2.8	תוצר
1.0	-1.0	18.5	-0.5	הכנסה פנויה ממקורות פנים ¹
-0.5	-1.7	16.2	-1.3	הכנסה פנויה מכל המקורות
7.0	7.2	10.9	-2.9	צריכה הפרטית

(1) למעט רכיב התמיכות, הגלום בהלוואות הממשלה לסקטור העסקי וללא ניכוי מילות חובה נטו.

²⁰ ההכנסה הגולמית הפנויה מכל המקורות (ללא ניכוי מילות חובה וללא ניכוי רכיב התמיכות, הגלום בהלוואות הממשלה). הגדרה זו אינה בהכרח המתאימה ביותר; חישוב ההכנסה הפנויה בהגדרות אלטרנטיביות מוצג בלוח ב'־14.

לוח ב' 13
ההכנסה הלאומית, 1978 עד 1983

העריך במחירים שוטפים										העלייה או הירידה (—) בערך לעומת השנה הקודמת
1978	1979	1980	1981	1982	1983	1980	1981	1982	1983	
(מיליוני שקלים)										(אחרים)
1. תוצר לאומי גולמי	23,369	44,001	102,599	241,605	536,497	1,359,694	133.2	135.5	122.1	153.4
2. פחת	3,293	6,091	14,505	34,309	77,111	187,209	138.1	136.5	124.8	142.8
3. מסים עקיפים על ייצור מקומי	3,085	5,886	13,551	28,504	64,940	176,894	130.2	110.3	127.8	172.4
4. תמיכות על ייצור מקומי	770	1,511	2,845	15,919	24,726	56,793	88.3	459.5	55.3	129.7
5. מסים עקיפים נטו (3) — (4)	2,315	4,375	10,706	12,585	40,214	120,101	144.7	17.5	119.5	198.7
6. רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לייצור השוטף של הסקטור העסקי	815	1,848	3,913	7,529	14,497	29,608	111.7	92.4	92.5	104.2
7. הכנסה לאומית (1) — (2) — (5) + (6)	18,576	35,383	81,301	202,240	433,669	1,081,992	129.8	148.8	114.4	149.5
8. הכנסה לאומית, למעט רכיב התמיכות	17,761	33,535	77,388	194,711	419,172	1,052,384	130.8	151.6	115.3	151.1

לוח ב' 14
ההכנסה הפנויה, 1978 עד 1983

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת				הערך במחירים שוטפים					
1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1979	1978
(אחוזים)				(מיליוני שקלים)					
149.5	114.4	148.8	129.8	1,081,992	433,669	202,240	81,301	35,383	18,576
208.6	233.8	68.3	151.3	55,451	17,970	5,383	3,199	1,273	340
				187,209	77,111	34,309	14,405	6,091	3,293
146.3	113.2	149.6	130.4	1,213,750	492,810	231,166	92,607	40,201	21,529
154.9	123.8	131.6	151.0	245,534	96,334	42,926	18,613	7,405	3,653
137.2	114.1	148.0	145.0	93,614	38,993	18,211	7,342	2,997	1,575
150.6	121.3	135.5	149.5	339,148	135,327	61,137	25,955	10,402	5,228
143.8	121.2	156.4	138.0	263,049	107,874	48,754	19,017	7,990	4,382
144.5	112.7	155.4	126.7	1,137,651	465,357	218,783	85,669	37,789	20,683
98.9	97.5	125.2	112.0	51,769	26,030	13,177	5,851	2,760	1,605
142.1	111.8	153.5	125.7	1,189,420	491,387	231,960	91,520	40,549	22,288
				2,201	2,792	— 1,390	— 1,070	129	— 53
143.0	109.4	152.0	129.1	1,187,219	488,595	233,350	92,590	40,420	22,341
				29,608	14,497	7,529	3,913	1,848	815
				26,593	12,724	6,045	2,562	1,001	500
143.3	109.9	154.1	130.6	1,184,204	486,822	231,866	91,239	39,573	22,026

1. ההכנסה הלאומית
2. ההכנסות המקומיות של הסקטור הציבורי מרכוש
3. פחת
4. ההכנסה הפרטית הגולמית מפעילות כלכלית
(1) — (2) + (3)
5. מס הכנסה
6. תשלומים לביטוח לאומי
7. סך המסים הישירים (5) + (6)
8. תשלומי העברה נטו
9. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה ממקורות פנים
(4) — (7) + (8)
10. העברות לפרטים מחו"ל
11. ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה מכל המקורות
(9) + (10)
12. מילות חובה נטו
13. ההכנסה הפנויה למעט מילות חובה
(11) — (12)
14. רכיב התמיכות בהלוואות הממשלה לייצור
שוטף של הסקטור העסקי
15. תשלומים בגין סכסוד אשראי
16. ההכנסה הפנויה למעט מילות חובה למעט
רכיב התמיכות ובתוספת תשלומים בגין
סכסוד אשראי (13) — (14) + (15)

לוח ב' 15
ההכנסה הפרטית, הצריכה הפרטית והחיסכון הפרטי, 1980 עד 1983

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת												
במונחים ריאליים				בערך				הערך במחירים שוטפים				
1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1983	1982	1981	1980	1979
(אחוזים)				(מיליוני שקלים)								
0.5	— 1.3	17.1	— 0.8	144.5	112.7	155.4	126.7	1,137,651	465,357	218,783	85,669	37,789
1. ההכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים												
— 0.5	— 1.7	16.2	— 1.3	142.1	111.8	153.5	125.7	1,189,420	491,387	231,960	91,520	40,549
2. ההכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות												
7.0	7.2	10.9	— 2.9	160.4	131.2	141.9	122.0	919,040	352,930	152,680	63,117	28,426
3. צריכה פרטית												
— 20.1	— 21.2	34.6	5.3	94.5	70.0	193.5	140.9	218,611	112,427	66,103	22,552	9,363
4. החיסכון פרטי גולמי ממקורות פנים (1) — (3)												
— 19.7	— 19.0	28.0	2.4	95.3	74.6	179.1	134.3	270,380	138,457	79,280	28,403	12,123
5. חיסכון פרטי גולמי מכל המקורות (2) — (3)												
(אחוזים)												
									19.2	24.2	30.2	24.8
6. שיעור החיסכון מההכנסה ממקורות פנים (4): (1)												
									22.7	28.2	34.2	29.9
7. שיעור החיסכון מההכנסה מכל המקורות (5): (2)												
									22.4	27.5	34.2	28.2
8. שיעור החיסכון מההכנסה למעט רכיב התמיכות ¹												

(1) בתוספת תשלומים בפועל בגין סכסוד אשראי ולמעט מילוח חובה נטו.

לוח ב'נ"ו
העלייה או הירידה (—) בכמות המקורות והשימושים, 1973 עד 1983

1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	
(אחוזים)											
1.8	1.0	2.8	3.1	4.8	3.7	1.7	2.0	3.9	5.2	5.1	התוצר המקומי הגולמי
5.6	4.1	10.1	— 6.4	2.8	10.7	— 2.4	— 3.0	3.9	1.0	34.3	היבוא ¹
10.7	11.1	8.1	— 10.7	10.2	6.5	6.6	2.2	— 4.4	6.7	17.9	יבוא אזרחי
3.4	2.3	5.6	— 0.5	4.0	6.3	0.2	0.0	3.9	3.7	14.3	סך המקורות
7.0	7.2	10.9	— 2.9	8.0	8.1	4.8	4.8	0.3	7.7	8.3	הצריכה הפרטית
— 4.2	— 6.4	6.4	9.1	— 8.7	8.4	— 13.4	— 9.7	10.2	2.8	45.3	הצריכה הציבורית
4.8	4.8	0.8	3.5	2.5	— 1.4	— 2.0	— 4.6	— 0.9	14.0	19.1	הצריכה הציבורית, למעט יבוא ביטחוני ישיר
5.9	14.6	— 7.1	— 15.2	12.3	1.7	— 6.2	— 12.1	5.3	— 4.5	5.6	ההשקעה הגולמית המקומית
6.3	8.1	4.7	— 4.5	7.8	4.6	0.7	— 1.9	1.2	5.7	9.6	השימושים המקומיים, למעט יבוא ביטחוני ישיר
2.2	— 3.2	4.4	6.3	3.3	4.7	11.3	16.4	1.8	5.6	5.2	ערך היצוא בשוק המקומי ²
5.2	4.6	4.6	— 1.7	6.6	4.6	3.3	2.1	1.4	5.7	8.7	סך השימושים, למעט יבוא ביטחוני ישיר
3.4	2.3	5.6	— 0.5	4.0	6.3	0.2	0.0	3.9	3.7	14.3	סך השימושים
12.2	43.8	— 23.9	12.2	24.9	14.7	— 23.6	3.3	20.0	— 6.3	56.1	תשלומים לגורמי ייצור בחו"ל נטו
1.3	— 0.4	4.0	2.8	4.2	3.4	2.6	1.9	3.5	5.5	4.1	התוצר הלאומי הגולמי
2.1	— 0.1	3.1	3.5	5.0	3.4	0.9	0.8	3.6	4.9	2.0	התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי ³

(1) ראה הערה 1 ללוח ב'נ"ו.

(2) ראה הערה 2 ללוח ב'נ"ו.

(3) ראה הערה 3 ללוח ב'נ"ו.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב'נ"ב
המקורות והשימושים, 1973 עד 1983

1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	
(מיליוני שקלים, מחירים שוטפים)											
1,414,019	557,613	249,306	107,293	45,764	24,080	15,030	10,308	7,970	5,487	3,871	התוצר המקומי הגולמי
832,353	345,319	160,306	66,913	30,389	17,354	9,035	6,571	5,080	3,473	2,465	היבוא ¹
759,354	303,175	132,128	56,633	26,949	14,284	7,681	5,113	3,770	2,786	1,812	יבוא אזרחי
2,246,372	902,932	409,612	174,206	76,153	41,434	24,065	16,879	13,050	8,960	6,336	סך המקורות
919,040	352,930	152,680	63,117	28,426	14,867	8,931	6,262	4,645	3,296	2,218	הצריכה הפרטית
451,286	190,553	91,419	37,098	14,919	8,832	5,140	4,063	3,407	2,211	1,635	הצריכה הציבורית
378,287	148,409	63,241	26,818	11,479	5,762	3,786	2,605	2,097	1,524	982	הצריכה הציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
325,949	131,147	51,996	24,255	12,340	6,355	3,601	2,732	2,473	1,750	1,290	ההשקעה הגולמית המקומית
1,623,276	632,486	267,917	114,190	52,245	26,984	16,318	11,599	9,215	6,570	4,490	השימושים המקומיים למעט יבוא ביטחוני ישיר
550,097	228,302	113,517	49,736	20,468	11,380	6,393	3,822	2,525	1,703	1,193	ערך היצוא בשוק המקומי ²
2,173,373	860,788	381,434	163,926	72,713	38,364	22,711	15,421	11,740	8,273	5,683	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני ישיר
2,246,372	902,932	409,612	174,206	76,153	41,434	24,065	16,879	13,050	8,960	6,336	סך השימושים
54,325	21,116	7,701	4,694	1,763	711	355	349	275	156	111	תשלומים לגורמי ייצור בחו"ל נטו
1,359,694	536,497	241,605	102,599	44,001	23,369	14,675	9,959	7,695	5,331	3,760	התוצר הלאומי הגולמי
980,052	387,658	173,947	76,632	31,574	17,387	10,866	7,515	5,841	3,958	2,799	התוצר המקומי הגולמי של הסקטור העסקי ³

(1) ראה הערה 1 ללוח ב"ו.

(2) ראה הערה 2 ללוח ב"ו.

(3) ראה הערה 3 ללוח ב"ו.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ב-נ-3

התפתחות מלאי ההון הגולמי לפי ענפים¹, 1960 עד 1984, אורך חיים מתקצר²

מלאי הון של מכנים (שיעורי שינוי ממוצעים)					מלאי הון של ציוד (שיעורי שינוי ממוצעים)					סך מלאי הון (שיעורי שינוי ממוצעים)				
— 1980 — 1973 — 1960					— 1980 — 1973 — 1960					— 1980 — 1973 — 1960				
1984	1983	1984	1980	1973	1984	1983	1984	1980	1973	1984	1983	1984	1980	1973
(שיעורי שינוי באחוזים)														
2.1	2.2	2.4	3.6	4.5	4.5	3.2	3.0	7.8	4.7	2.7	2.5	2.5	4.6	4.5
2.9	2.6	2.9	2.0	5.6	2.8	4.2	7.0	6.1	5.2	2.9	2.8	3.4	2.4	5.6
0.8	1.3	1.5	5.3	11.8	5.2	3.2	3.8	7.9	6.7	3.9	2.6	3.1	7.0	8.1
					— 0.1	— 2.1	— 0.4	4.8	7.5	— 0.1	— 2.1	— 0.4	4.8	7.5
2.2	3.6	4.4	6.2	9.2	7.2	4.9	8.8	10.2	5.4	5.1	4.3	6.9	8.3	7.1
2.5	2.4	2.7	5.7	10.5	3.4	0.4	0.5	5.0	14.7	3.0	1.5	1.4	5.3	12.8
2.5	2.4	2.7	5.7	10.5	2.8	1.1	1.6	7.7	15.1	2.6	2.2	2.5	6.1	11.1
3.6	3.9	4.0	5.9	9.5	13.9	8.1	8.3	5.3	17.9	8.1	5.7	5.9	5.6	12.2
2.3	2.4	2.7	4.8	8.1	5.0	2.6	3.0	6.4	9.8	3.8	2.5	2.9	5.7	9.0
4.0	3.9	3.9	8.2	12.9	8.5	0.6	1.1	8.7	18.3	4.5	3.6	3.6	8.3	13.4
2.9	3.0	3.2	6.0	9.3	5.2	2.5	2.9	6.5	10.1	3.9	2.8	3.0	6.2	9.7
2.9	3.0	3.2	6.0	9.3	6.0	3.3	4.1	7.6	8.2	4.0	3.1	3.4	6.5	9.0
4.2	4.9	5.0	7.7	8.6						4.2	4.9	5.0	7.7	8.6
3.7	4.1	4.2	6.9	8.9	5.2	2.5	2.9	6.5	10.1	4.1	3.7	3.9	6.8	9.2

(1) הנתונים הם לתחילת תקופה.

(2) הנתונים בסוגריים הם תוצאה של ההנחות כאשר להתקצרות אורך החיים הכלכלי של מכונות וציוד מ-14 ל-11 שנים כציוד תעשייתי ומ-8 ל-6.5 שנים בשירותים הפרטיים והציבוריים. לא היה כל שינוי לגבי המכנים.